

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 фор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се *P. J. Ođavibu*, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капетан-Мишина улица, бр. 8. Рукониси се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Прије сахране

— СВЕТ. ЂОРЂИЋ —

Тихо, лагано и скрушено, са притворном побожношћу, оборивши главе и држећи руке на појасу, улазиле су жене, једна за другом, у широку одају, гдје је, испод високог, широм отвореног прозора, на меком душеку, лежао мртавац: чувени газда Јаков Чорбоњић. Лагано, тихо и скрушено, тек шапатом се поздравивши са онима што су се отирије затекле у соби, сјedale су једна до друге око душека покојникова и, ожимајући очима да испиједе коју сузу, гледале су му у жуторко лице, у скрштене руке, или у нову, златом оковану икону изнад главе му, пред којом је горела свећа, дебела воштаница. Понека би се усудила и да завири под ноге покојникове, да види какав је чаршаф под њим: свилен или памучан; а понека би, узвијајући главом, погледала по зидовима и пазила: да ли су све слике и огледала обмотани црним платном, како је то уобичајено. Покојника није нико гласно оплакивао. Није се нашла ни једна прија или кума, да се наднесе над њим и да се, по обичају, монотоним тужбалицом с њиме опрости. Кћи му Савета, једина женска која би требало да то учини, није знала набрајати. Она је само пригушено јецала, наслонивши се на раме некакве, необично гојазне, комшинице. Несносна,

досадна, суморна тишина, окађена оловно-тешким мирисом тамјана и измирне, владала је у читавој одаји око мртва газда Јакова, за кога се увијек причало, да је и за живота био највећи непријатељ хуке и галаме.

У другој, споредној соби, гдје су сједили мушкарци, било је много живље. Три сина покојникова: Живко, Мирко и Илија, сједили су прекрштених нога, на ниским, шареним миндерлуцима, па, пушећи и испијајући ракију, крупно се разговарали. Живко, као најстарији, распитивао је Илију: да ли су испуњене све његове наредбе за погреб и да ли ће се све уредно извршити? Бојао се, да се што не заборави, или, сачувај Боже, да се не деси каква неприлика, као оно при спроводу покојног Митра Глухаћа, кад се један носач набио и посрнуо, те мртавац испао из носила и откотрљао се пред ноге поповима. Осим тога бојао се и за гробара Милутина, који је такођер волио да се опија, па му се аршин чинио час дужи час краћи и, због тога, често је копао кратку и уску раку, у коју су са грдном муком полагали мртваца.

— Ја... ја ово први пут сахрањујем свог оца и хоћу да све буде фино, — говорио је Живко, испијајући чашу. — Све фино, — понављао је јаче. — Он је, што се каже, наш родитељ, који нас је на ноге подиго и за које треба

да смо му зафалили... Он је нас љуцки подиг'о, а ми њега љуцки да спустимо, па нек нам свака каже: „Ејвала им! То су синови!...“

— Ја сам све уредио, да не може љевше, — одговори Илија тихо, као спобивајући се. — С тога сам се 'вако и ознојио...

— Јеси ли каз'о да сва звона звоне?

— Сва.

— И да се сви цвијетови у цркви уждију?

— Сви.

— То ваља. Не заборави да се на гробље понесе доста вина и ракије, па нек свака пије колико хоће.

Мирко обори главу и поче срачунавати у прете.

— Пуно ћемо пара потрошити око овога, — уздахну.

— Пуно богме, — дочека и Живко, па подиже глас, да га и жене у другој соби могу чути. — Ама ја хоћу сјајно! Нек свијет види, како ми оца опремамо.

— Тхе... свијет ће и тако свашта говорити, — окреса Мирко осорно.

— Јадан отац! — уздахну Илија, не гледајући на њих и не слушајући, а очи му засузише. — Јадан отац!

Живко иени још једну чашу и пребаци ногу преко ноге.

— Е не може се мање потрошит', — одговори Мирку још гласније. — Зар да на мртву оцу штедиме? Ко је још то радио?

— Баш ја и говорим зато што је он мртав, па му је свѣдно какав био спровод да био. Он ништа неће виђети.

— А зар он не гледа са онога свијета? За двадес' и четири сахата душа не иђе на небо, него се све врзе око куће.

— То бабе причају, — прогунђа Мирко.

— То причају и људи.

Мирко устаде, прислони се уза зид и, кроз отворен прозор, гледаше напоље.

— А, ако ћемо право, није ни он лијено с нама урадио, — рече, након дужег ћутања. — Није ни тестаментна напис'о, па да се зна шта је чије. Овако ћемо доста јада виђети.

— С киме?

— С Пајом. Зар нам Пајо није зет и зар он од нас неће тражити Саветни дио?

— Хоће богме, — тужно одговори Живко. — Тражиће јакако, — понови још тужније.

— А како ћеш с њима?

— Јадан отац! — опет унаде Илија, па се уклони у страну и поче утирати сузе убрусцем.

Живко узе мало хартије и поче нешто срачунавати на њој.

— Пуно ће нам узети, — рече.

— Пуно, пуно, — узвикну Мирко и, од љутине, поче грицкати цигар. — Туђи син, па да носи муку нашег оца!... Ако је Савета наша сестра, он је туђи син. Је ли то право?

Живко спусти хартију и замисли се.

— Таки су закони, — прошапта.

— Какви закони? — плану Мирко и изазивачки стаде наер од себе. — Ко је пис'о законе? Људи. А какви људи? Свакакви. И ко ће слушати те људе?... Ја... ја ћу погазит и законе и све и не дам Паји ништа. Умијем уредит' теџере, па да му ништа не дамо. Казаћемо, да смо дужни.

— А зар ће он вјеровати? — запита Живко жалостиво. — Он да вјерује!

— Ја ћу му доказати.

— А он на суд.

— И ја ћу на суд. Дао је Бог адвокате, а они ће и најчистију ствар запетљати. Адвокати су најбољи заштитници лопова, а камо ли да не буду нама.

Илија, који је за све вријеме њихова говора ћутао и дубоко уздисао, сад провири на врата и главом им даде знак, да прекину разговор.

— Ето Паје! — рече полугласно, па оборене главе изађе из собе.

Живко и Мирко само се згледаше, некапнише још по једну чашицу и припалише цигаре. Обојица се стараху, да изгледају што озбиљнији и забринутнији и, када им зет, висок, сухоњав човјек, младолук, тридесетих година, ступи у собу, учинише се као да га не виде. Не одвратише му ни поздрава.

Пајо заглади своју коврцасту, дугачку, плаву косу, прошета по соби и, не гледајући на шурјаке, сам себи наточи ракије у чашу и искани.

— Лијен дан данас, — рече полугласно, ко за се, пошто се дуже прошетао и разгледао све слике на зиду. — Лијен дан!

— Лијен, — мукло потврди и Живко. Мирко је ушорно ћутао и мргодио, испод ока гледао Пају.

— Биће доста свијета!

Пајо узе једну столицу, узвали се на њој и, увлачећи руке у њепове, поче се климатати.

— А јесте ли на суд пријавили да је умро? — запита, гледајући у таваницу изнад себе.

— Јесмо, — одговори Живко хладно. — Пријавило се.

— Суд треба да прегледа и пренише све.

Мирко се поче врлолити на мјесту и погледа га оштро.

— Зар нама да прегледа? — Зашита. — Нама?

— Ја... то треба... Таки је ред, — протумачи Пајо.

— А ја велим да не треба. Ко смјје, нека ми прекорачи праг...

— Треба, треба, — уплете се Живко, ухвативши Мирка за рукав и теглећи га себи. — То свака радн.

— Ама ја не дам!

Пајо се подругливо осмијехну.

— Неће те нико ни питати, — рече. — Ту си ти немоћан...

Мирко плану и хтједе скочити, али га Живко силом задржа.

— Ја сам овђе моћан, — викну. — Ово је моја кућа!

В. ТРСЕК

ПОТОЧАРА

— Има и мога дијела, — одговори Пајо мирно, климтајући се. — Нећу вам га, зар, поклонити?

— Какав је твој дио?

— Какав буде. Закон ће ми дати, а нећеш ти.

Мирко се диже и хтједо да викне, али га Живко сустиже и зачеш му уста руком.

— Немој ти то тако говорити, — поче благим гласом, окренувши се Паји. — Да видимо како ће закон. Ти не знаш да смо ми пуно дужни.

— Нека суд све прегледа, па како он одреди, ја пристајем, — одговори Пајо смешкајући се. Осмијех раздражи Мирка и он, раскорачивши се на широко, кавгацки стаде пред њега.

— Моје добро неће нико гледати! викну.

— Хоће.

— Ко пристуни, ја ћу га ножем.

Пајо пребаци ногу преко ноге и поче цупкати.

— Удри и ножем, — рече безбрижно. — Има и за то суд. Али ја хоћу Саветни дио... Ништа вам нећу оставити... И пенео на огњишту дијелићемо.

— Ко?

Мирко одиже руку и измахну, али се Пајо хитро уклони, те рука, свом снагом, удари о вратни дирек и окрвави се.

— И пенео ћемо дијелити, — попови Пајо накосно, припремајући се за борбу. — И пијесак, и воду, и све.

Живко се умијеша међу њих и пријекорно их погледа обојицу.

— Оставите се данас тога разговора, — рече. — Оставите ...Ти, Пајо, пијеси у својој кући и не смијеш овђе галамити.

— У овој кући има барем три пендера моја, — одговори Пајо пркосно, указујући на прозоре. — Ако не смијем у соби, ја ћу се пропети на пендер, па ћу одатле говорити. Ама ја не поклањам ништа.

— Ми ти и не дамо ништа, — одговори Живко наљућен. — Недамо кад си таки! Ено ти суда, па тужи.

Пајо оде и сједе на прозору.

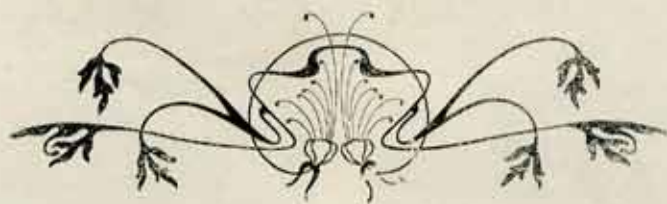
— Ово је моје.. Старац је радио мени к'о и вама, — окреса.

Мирко одгурну Живка, који му је закрчио пут, опет стаде на сред собе и загрну рукаве.

— Ходи амо, да се огледамо! — викну. — Ходи, ако си мушко, да најрије мегдан подијелимо...

А Илија раствори врата, провири кроза њих и зачуђено их погледа.

— Излазите, — проговори кроза плач. — Ето и попови иђу и свијет се окупиља. Треба да оца сахрањујемо...

И само је небо...

И само је небо пред погледом нашим
Повлачило свод свој у бескрајне стране;
И природа цела дрхтала је чежњом
Пред љубављу чедном младости нам ране.

Сећаш ли се, реци?... Ох, да дивних часа!
Сећаш ли се кад смо први пут се нашли
Насамо у врту? Сунце беше село,
Ал' му рујни зраци још не беху зашли.

Седела си сама на клупи крај зида,
И била си сетна, зашто? нисам знао;
Пролећни је ваздух мирисао бистар,
И јасмин је бели и јоргован цвао.

Сео сам крај тебе, па се тако с тобом,
Нем, у срећу нашу и сџм удубио,
И за цео излив осећаја својих,
Уз'о сам ти руку, па је пољубио.

Ти си била мирна и смешила си се,
Ал' ти у погледу среће лик је био;
Као зору мајску невиност је твоју
Оличав'о поглед наиван и мио.

Сећаш ли се, реци? И само је небо
Пред погледом нашим у бескрајне стране
Повлачило свод свој, и дрхтало чежњом,
Пред љубављу чедном младости нам ране.

Борски

Хајдук = Вељко

с нарочитим погледом на народну појезију о њему

од СР. Ј. СТ.

(НАСТАВАК)

4.

кав је Вељко био као јунак и као човек?

По историским подацима и народној појезији, које смо о Вељку прешли, види се, истина, да је Вељко био велики јунак; али нам ти подаци не казују оне карактерне црте и особине које Вељка одликују и уздижу изнад осталих јунака, чинећи га највећим херојем по-

вијега доба; из њих не видимо начин Вељкова војевања, ниш описане оне моменте који би нам могли дати ма и приближну слику о карактеру и величини његова јунаштва; не видимо ни какав је Вељко био у обичном животу, какав је био као човек.

Да бисмо о Вељку имали потпунију слику, прећи ћемо овде угоредо оне податке, што их о томе находимо у биографијама, народном предању и појезији, и то најпре о Вељкову јунаштву, па онда и о Вељку као човеку.

1. Сву своју славу Вељко је стекао сам собом, својом необичном смелостију и лавовским срцем, својом необичном снагом и пожртвовањем.

Вељко је још у *детинству* показивао главне црте свога карактера: био је смели, жив и несташан. Кад је као дечак чувао стоку с чобанима био је, као најодважнији међу њима, њихов поглавар — чобанбаша. Једном кад су Турци дошли на бачију Вељкова оца, где су често долазили, јели, пили и односили сир, масло и млеко, Вељково млађано срце усклици гневом против ових отмицара, па се договори с чобанима те нападно изненадно Турке, помлате их и докопају се њихова оружја. Тада је Вељку могло бити око 15 година. То је први његов сукоб с Турцима.

2. Велику *храброст* и *јунаштво* пред непријатељем Вељко је показивао још као хајдук у дружини Главашевој. Главаш га је јако волео, а у дружини је био виђен и чувен. И доцније старешине његове, војводе Ђуша и Вујица, много су га ценили као поуздана и храбра у боју.

Као старешина (буљубаша и војвода) Вељко је показао шта вреди и као јунак и као војсковођ. По угледу на њега момци му посташе смели и храбри; они су му се дивили и обожавали га како са велика јунаштва, тако и са његове праведности и човечности, као и са лепог и другареког опхођења према њима. Код Карађорђа и Савета стекао је признања и поштовања, а савремени јунаци српски дивили су му се и угледали се на њ. Слава његова необичног јунаштва брзо се проносила на све стране.

Од Вељка су се бојали непријатељи његови. Његово је име постало баук за Турке, нарочито после ослобођења Црне Реке. Вељко је Турцима задао био такав страх да

је један, који је био у борби против њега, причао: „Кад се у војсци само зачује реч „Вељко!“, сваки се војник, ма био на сахат даљине, тек иша иза врата да ли га Вељко већ није мазнуо својом сабљом.“ У турској се војсци мислило да је Вељко бржи од сваке људске брзине.

Савременици су му признавали ненадмашност у јунаштву. За њега Вук вели: „По срцу и по телесном јунаштву био је први не само у Србији, него се може слободно рећи и у цијелој Европи свога свуд ратнога времена. У

Владимир Матијевић

вријеме Ахила и Милоша Обилића он би заста њихов друг био, а у његово вријеме Бог зна би ли се они могли с њим испоредити.“ Сима Милутиновић назива га „безсмртним“; говорећи о његову рођењу („Тројебратство“) вели:

Ој! чиста дубав у прегину саму
Ево шта је зачедила сила,
Вечну врлост у облику диве...
А одбрану својој отаџбини,
Та на име Црногача Вељка,
Десну руку новог Немање,
Мејданцију као Краљевића,
Вјорна друга ка' и Косачића,
Страх и трепет и у булки сину:

Србин Вељко витеже је прави,
Њему вјечи динит' се имаду,
Јунаштва су његова без броја,
Над све л' диже крај живота њега...

По њему је Вељко био непобедив:

На мејдану непобеђен нигда
Од турскога витеза којегга...
Шта ј' душмана Вељко погубио,
Није више ни Кастриот славни...

Он је већи и од античких јунака светских; упоређује га с Ахилом као с достојним другом, а вели да је био већи од Самсона, па и Херкула:

Ал' је Вељко јавно већи од њих...
Кад се с даном испореди тама,
И коприва с кодром ливанскијем,
Тад са Вељком пређашњи јунаци,
Те лин' турски за свијета нигда...

Кад су Руси, као савезници српски, прелазили преко Дунава у Крајину, Вељко је са својим момцима био вазда уз њих и с њима се борно против Турака. Они су га јако ценили, видећи у бојевима колико он вреди као јунак. У знак признања његове необичне храбрости, главни командант руске војске у Влашкој, фелдмаршал гроф Каменски, послао му је с дипломом златну медаљу „за храброст“. Једном Вељко у боју на Тимоку задобије од Турака врло лепу сабљу, оковану сребром и златом, и искићену драгим камењем, па је преко старешине руске војске у Крајини пошаље на дар грофу Каменском. Ну овај му је врати с изјавом: да није вредан такве сабље носити, него нека је носи онај јунак који је од Турака и задобио, — и пошаље му још 200 дуката на дар.

3. По народној појезији и предању Вељко је у јунаштву ненадмашан, њему нема упоређења. Он је јунак који се не боји никога, по оној народној:

Не боји се никога до Бога,
Бога мало, а цара нимало,
За везира ни абера нема...

и коме се сва царева војска чини „као мрави по зеленој трави.“ Њега не бије ни олово ни гвожђе. Кад се враћа с бојишта, он куршуме из недара истреса:

Па отиде у коначи,
У собицу раснаса се,
Па истресе из недара
Седамдесет и седам куршума...

А да би га Мула-паша могао погубити, он наређује да се у топ метне сребрно ђуле:

„Дед' напуни брза тона,
Па му мети сребро ђуле,
Да убије Хајдук-Вељка...“

За тим имамо у народној појезији ове карактеристике његова јунаштва:

Оно ти је присојкиња гуја,
Да је жешће у три цара нема!

Вељко стиже пољем кованика,
А стријеља под облаке ждрала

И сијече под оклоп јунака,
Удариће на пушку запету,
За пару ће заметнути кавгу,
За по паре изгубити главу

У пјанству је емии учинио:
Ће год види, ал' сретне Турчина,
Да убије, или да погине...
Те грдило од Турака гради:
Доста се је насјекао глава,
И веле је ојадно мајке,
Удовице буле оставио...

Лена је она карактеристика Вељкова јунаштва у познатој песми „Болан ми лежи Кара-Мустафа“, у којој јунак Турчин признаје над собом Вељка: Вељко је једини достојан да јаше његова хата, да паше његову бритку ђорду и да љуби његову верну љубу:

„Нека је љуби тај Хајдук-Вељко,
Јербо је бољи јунак од мене!“

Вељко је вазда поуздан у себе и у своје јунаштво. Кад му Мула-паша прети да ће довести велику војску и узети Неготин:

За то Вељко абер' нема...
Вељко није, ни бриге му није...

а кад га опколи силна турска војска он, тражећи помоћи од Чаранића, овако вели:

„Пошли мени једну чету војске,
Да растерам око себе Турке;
Ако Бог да те растерам Турке,
Питаћу их на коме је царство!“

Но у Вељка су и други поуздани, нарочито они који се уз њега бију. Кад Чаранић моли Карађорђа да му даде у помоћ Вељка, вели:

„Ево т' молим и руку ти љубим,
Дај ми друга од Крајине Вељка...
Срамоте ти доијети нећу...“

4. Његово велико јунаштво и пожртвовање најбоље се огледа у херојској одбрани Неготина. То се јасно види и из историских података које сам о тој одбрани навео. Па и појезија, уметничка и народна, прославила је овај последњи чин Вељкова јунаштва, у коме је и славну смрт нашао.

У колико га као јунака уздиже његово успешно бранјење Неготинских утврђења против десет пута веће силе турске, у толико га појезија и народно предање још већма уздижу као витеза, који свој Неготин брани и онда, кад нема изгледа на успех, кад помоћ не добија и кад му светују да напусти утврђења и да се с војском повуче у гору:

„Главу дајем, Крајину не дајем!
Главу дајем, Неготин не дајем!“

Може бити да је нерасположење према Вељку у Савету учинило, да му се на време не пошаље цибана и помоћ, која је обећана; бар народно предање верује у то нерасположење, у завист и пакост према овом прослављеном јунаку. Вук вели да је Вељко, видећи да му се не шаље цибана, прети Саветској господи говорећи: „Ако

Бог да те преболим ову рану која је сад на мени (т. ј. ако изиђе жив из Неготина), хоћемо се на зиму питати, како се држи царевина!“ Говорећи о помоћи, коју је Вељко требало да добије, Вук вели: „Писао је Младену да му пошаље помоћ, као што је уговорено, но Младен, уздајући се у Вељково јунаштво, мислио је да Неготин неће тако лако пронасти, а што ће се Вељко мало више намучити, није марио, него је још говорио: „Кад је мир, њему се песма пева, и по 10 свирача за ручком свирају: нек се држи сад“; и тако одгађајући од данас до сутра, не пошаље му помоћ.“ О томе Сима Милутиновић (у Тројбратству) овако пева:

Седам књига за помоћ је послао,
А по хитрим соколом'ма Вељко,
У Делиград српскоме незиру
Бан Младену Миловановићу...
Ни на једну одговора нема,
Ни улукма враћат' се не дало,
То ли помоћ војске и барута,
Већ освета и пркосе злобини,
Или друга нечувена мука:
„Држ' се, море, Хајдук-Вељко славни
Ту и сада капо и досада,
Теб' су гозбе дунавске моруне
И крајинске љешне дјевојчице,
Сад покажи стојини ли нам тога,
Што т' мехтери сваки дан пјевају!...“

Као јунак, који никада није уступао пред непријатељем, Вељко се одлучно или да одржи или да погине, па се надчовечанском снагом упорно бранио:

Према турском несранићу млоштву
Срба стало две-три хиљадице,
Ал' је пете проводио Вељко,
Сам је Вељко једна војска био...

Немајући џепане, Вељко је често излетао с момцима из шанчева и растеривао турске буљуре око њих. Куршуме је правно од олова и калаја што је по вароши могао покупити. Тако Сима вели:

Ал' растап'о сва кантарска јаја
И посуђе од олова свако,
Из тог зрна љев'о за пушака,
К том из топов' талирма се мет'о,
Њима био на мјесто картача,—
Но и сабље често с' крвавише...

У највећим напорима око одбране, Вељко гине; он пада при наређивању оправке на шанцу који су Турци топовима оштетили; он пада погођен „сребрним“ ђулетом из турскога тона. По народном предању ни тада му не дођоше главе Турци, већ његов тобџија који је „од Вељка утекао и Турцима се предао“, и који, познав Вељка на шанцу, нанишани на њ турски тон и погоди га:

Тонче пуче, Вељко паде,
Однесе му десну руку,
Десну руку из рамена,
Паде Вељко у јендева...

Па и кад умире, овај велики јунак српски оставља момцима у аманет да се држе и бране Неготин:

Па повика Хајдук-Вељко,
Те се чуло до Стамбола:
„Чујете л' ме, Срби браћо!
Држите се, не бојте се!...“

Вазда непобедив, Вељко ни на утврђењима Неготинским не пада као побеђен; он не пада од јаче снаге људске, већ од силе којој ни највећа човечја снага не може противстати — од топовског ђулета. Сима вели:

Пануо је бранећ' завичаја,
Бранећ' браћу, вјеру и слободу,
Ал' не паде од мишице крјенче,
Нит' од пушке орлу доскочиве...
Већ од једне смрти непобједне,
А од тога, што и стење сруша...
Громом тучним што земљу потреса...

СТАРА КУЉА У НИШУ

Па и смрт Вељкова само је смрт за Србе који га изгубише, а за њега је она ново рођење у небесном царству у коме ће вечно живети:

Не погибе, већ се роди Вељко,
Живјет' вјечно у небесном царству...
У памети л' српски омладака
Та за дју и вјечну прилику,
И свакима капо и својима
Ратницима правде и слободе...

Пад Вељков значај је и пад Неготина. Узалуд се крила смрт Вељкова, сви су момци познали, цела је војска убрзо видела да Вељка нема, и нико више није озбиљно ни помишљао на одбрану Неготина. Пети дан по смрти његовој напуштена су Неготинска утврђења; јер:

Барут' нема, куршум' нема,
Хајдук-Вељка нигде нема!

5. Као најглавнија карактеристика Вељкова јунаштва јесте његов *изненадни напад* на Турке, који је често предузимао било сâм, било с момцима, а којим је задавао Турцима велики страх. Навешћу овде неколико таквих познатијих напада.

Кад би Вељко хтео да јуриша на Турке, поставио би момке у ред па би викнуо: „Оца му његовог ко прође мимо мене, а и оном ко остане!“ И тада би халакнуо у Турке. Таквом нападу, који је обично био праћен узвиком његовим: „Беж’те, Турци, ето Вељка!“, Турци су му сами готово свакад крчили пут.

По ослобођењу Црне Реке Вељко се бавио на зимовнику у Кривом Виру. Турци у Видину чују да Вељко нема много војске, па неколико стотина пођу на њега. Дознавши где су Турци пали на конак, Вељко сазове своје момке, па им рекне: „Браћо! Турци се спремају да нам сутра дођу на ручак; место да им готовимо ручак, хајдемоте вечерас ми њима на вечеру!“ И одиста, то вече у неко доба ноћи, кад су се Турци безбрижно одмарали у логору, груне Вељко на њих таквом брзином, да су се збуњени и преплашени разбегли боси и гологлави, оставивши сав логор Србима. Завршујући опис овог напада на Турке, Вук вели: „И од тадај Вељко остане код својих момака, бимбаша и буљубаша *господар*, код совијета и Црнога Ђорђија *храбри војвода*, а код Турака на свему ономе крају *страшни неспријатељ*.“

После процести на Каменици (1809) Вељко је чувао Бању. Одбрана Бање од Турака прославила је и дотле чувено име Вељково; она га је начинила херојем и стекла му вечну славу његову. Са те борбе њега Симе Милутиновић назива бесмртником и упоређује с Ахилом:

Шта би рек’о Ахилосу древно,
Да си откуд сјећао се Бање
И донадо игре с’ нагледати
Ратоборних Србаљ и Турака?!...
Само ти б’ се раздрагало срце
Смјестити га не б’ ти могле груди,
Језику б’ ти одмакнуле с’ речи:
„Право Вељко, Вјечитога љубче!
Тако негда Целоид је трко
Кроз Тројане, вјечно л’ Илијадом,
Мухама му врази се чиняху!“

Опкољен великом турском војском са свих страна, Вељко се са неколико стотина момака држао храбро неколике недеље. Бању је бранио јуначки, тукући се с Турцима и дан и ноћ, и излећући с коњцима у турске буљукe. О томе Симе вели:

.....Летун спреман вазда
Крила су му неуморна дана
И грудима продирај’ облаке

Док и штокад свог појаше Кушљу,
Сам излећи, прокомеша Турке,
Браћа с’ јунак с неколике главе,
Смије крвну, а на коле исте,
Тад за софру међ дружину вјерну.

С мало своје војске Вељко није могао одагнати Турке, али се надао да ће му помоћ доћи. Једнога дана укаже се иза турске опсаде српска војска која му је долазила у помоћ. Вељко је познаде, али се пристеи да она неће знати откуд и како да удари, па се одважи на јуначан

корак: узјаши Кушљу и изненадно пролети кроз Турке, збуњене тим смелим испадом његовим. У Симе имамо о томе:

Када л’ их је тек угледо Вељко,
Јахну брже вилловита хата...
Пак искрсну пред капију града,
Викну к’ Турцима: „Ево Хајдук-Вељка!
Предеретај га ко је од жељеза!“
Грмне грлом, а кубуром сложи,
Док и кроз њих, те пред Србе браћу...

Вељко се састане са Србима и каже им откуд и како да ударе, па се на исти начин врати кроз Турке у Бању, па велико изненађење и Срба и Турака. У овај мах Турци, истина, осуше на њ из пушака, али му срећом ништа не учинише. Удруженим нападом на Турке Вељко је успео да се са својим момцима ослободи те опсаде турске (7. авг. 1809). У тој борби рањен је у ногу, али он метну ногу у зобинцу, па је јахао као да му ништа није било.

Кад се после тог догађаја мораде српска војска с Делиграда повући испред велике силе турске, сиђоше Турци десном обалом Мораве до Дунава. Вељко им је са својим бећарима изокола чинио велику штету и узнемиривао их и плашио. Једног дана Вељко се налазио на великом „Острову“ сироти села Петке, код којег се на обали беху Турци улогорили. Он је био у друштву аустријских официра и, у разговору с њима, рече: „Видите ли оне турске шаторе? Чекајте до мало час шта ће од њих бити!“ За тим се опрости с господом, седне у чамац, па се извезе код Кулича на леву обалу Мораве, где се налазила српска војска. Ту узме једну чету својих момака, пређе Мораву испод Дубравице и јурне у Турке као вихор; испресеца коношце од шатора и обори их; кога Турчина где стигне, тога ту и премлати; и, док су се Турци од чуда разабрали, дотле их је доста мртвих лежало по пољани, а Вељко се с кикотом удаљавао преко Мораве к браћи својој.

Овај начин Вељкова војевања — изненадни напад и смело јуришање у Турке — предузимао је он и у доцијим бојевима на Дунаву и Тимоку. У једном од бојева на Прахову Вељко је, залетајући се у Турке и излећајући жив и здрав, истресивао после танад из својих хаљина. Танасију Чарашићу допадне се таква смелост, па науми да и сам улети у Турке, ну Вељко му рече: „Не мож’, побратиме, ти као ја.“ — „Ако не могу издрети, могу погинути“, — рече Танасије срдито, пусти хата у Турке, али одиста не изиђе жив.

Навешћу још и овај догађај. После боја у Кључу, који је имао Вељков брат Милутин с адакалским Турцима, Вељко узме неколико стотина својих момака, пређе преко Тимока, па пешаке остави изнад Видинског поља у брдима, а с коњцима сиђе до самога Видина, те заплени неколико хиљада оваца и потуче нешто Турака, па се врати у Неготин. Турци су га гледали с Видинскога града како лети на своје хату као муња преко неба. Прича се чак и то да је долетео до капије Видинске и у њу ударно копље своје, па га ту и оставио. О овом доласку Вељкову под Видин имамо и народну песму,

штампану у Милићевићевој Кнежевини (страна 1008), о којој је већ било помена.

Овакви смели и изненадни Вељкови упади у турску ордију, које је он предузимао или сам или у друштву с нешто својих момака, оневани су лепо у уметничкој, па и у народној појезији. Из ове последње навешћу два примера. Из борбе на Делиграду имамо ове народне стихове:

Да је коме стати на гледати,
Када Вељко на Делиград дође,
Кад потера Турке на булуке,
Као курјак овде по планишту!
Зачуди се мало и велико,
Шта учини Вељко од Крајине:
Упудио Турке до Стамбола!

А из помињате песме Неготинских свирача имамо из борбе пред Неготином:

Кад то виде Хајдук-Вељко,
Он затегне те дигине,
А удари куса хата,
Удари му три зенгије,
То расрди љута хата,
Хат му скаче, Вељко нице:
„Беж'те, Турци, ето Вељка!...“
Па у Турке јурит чини,
Расече их на четворо,
Паде логор до колена,
Сташе Турци да говоре:
„Чујете ли, Турци браћо!
Хајде сви ми да бежимо,
То је Вељко луда глава,
Хоће све нас да посече!“...

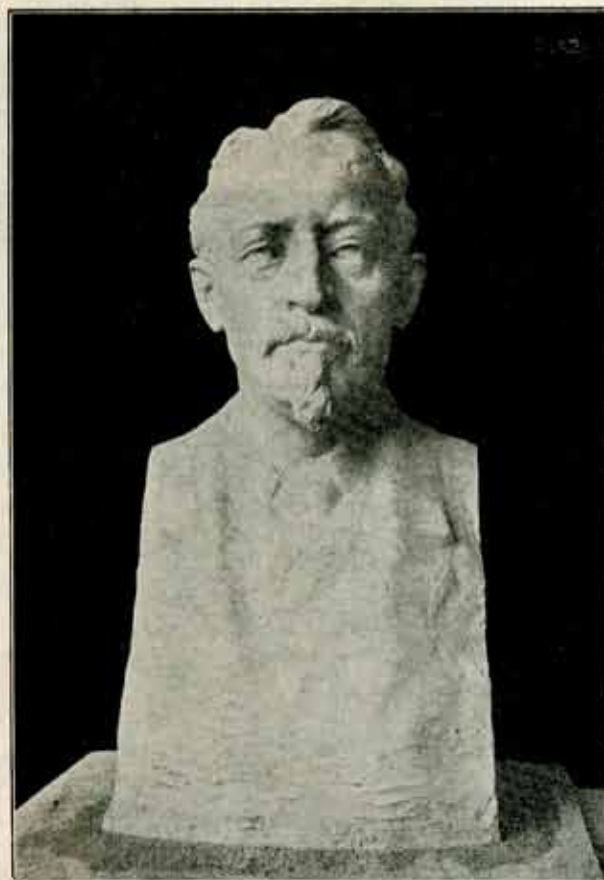
6. О сиреми Вељковој за бој имамо врло интересантну слику у Милићевићевој биографији, из које ћемо навести ове редове:

У Неготину Вељко је становао у кули Неготинског градића, коју су звали „Баба-Финка“. На њеном чардаку Вељко је обично седео, пушио и разгледао поље око Неготина, а дворила га је жена Стана („Чучук-Стана“), служећи вино или ракију. Дешавало се за то време да по које турско топовско ђуле окрзне и затресе чардак, а то је давало повода Вељку да се у смеху мало нашали с преплашеном Станом. Докле је он тако седео и шио на чардаку, доле у авлији свирали би и певали свирачи Цигани, а момци би спремали Кушљу за бој. Ка би му јавили да је све спремно, устао би; Стана би му пришла, уздигла на леђа чепкен-рукаве од доламе и закончала му их иза врата тако да му низ руке остану само танки рукави од свилене кошуље; па би му додала сабљу, коју би он обесио о врат, и онда лагано сишао низ кулу. Пре него би узјахао Кушљу, загледао би у колан, у узде, и наново би потпрашио чанке у кубура. Појахавши, изишао би на западну велику капију; сви би момци јахали за њим, а за свима би ишли Цигани свирајући и певајући. Изишавши из вароши, Вељко би се окренуо и дао руком знак Циганима да се врате, а он се с момцима упућивао право у Турке. Примакавши се на пушкомет непријатељу, сваки би опалио само по ништољ, па би онда леукали

сабље и јурнули као кошци међу тице. Кад је год тако улетао, никад се није враћао без турске главе, а пуцњава на град Неготин и на Вељкову кулу умукла би за неко време.

Слично опремање Вељково за бој имамо и у оној поменутој песми у осмерцу, коју певају цигани свирачи.

6. О двобојима Вељковим не налазимо помена ни у биографијама ни у појезији о њему; а нема сумње да их је Вељко морао повише имати. У једној се песми помиње двобој Вељкова брата Милутина с „Пазвацциним сином“. Причање самога Милутина о свом првом двобоју и Вељковим поукама за њ, наводи се опширно у Милићевићевој Поменнику (стр. 530). Пошто нам ова слика, лепо и живо

Св. Перуци

Фрањо Левстик

описана, јасно показује не само начин како је и сам Вељко делио мегдане, већ нам и допуњује црте Вељкова јуначког карактера, навешћемо је овде у изводу:

„Једном у лето (прича Милутин) беше брата захва-тала нека љута грозница... Два дана узасоб некакав Турчин на белу коњу долази пред наш шанац и чика: да му ко изиђе на мегдан... Ни Абраш, нити икоји други не усуђиваху се изићи пред онога јунака... На један мах угледасмо Вељка: он, пешке, дошао у логор. Ноге под њим клецају, зуби му цвокоћу од зиме, а по усницама му се бејаше осуло од грознице. „Добро јутро, јунаци!“ рече он.... „А какав је оно Турчин у пољу? Шта тражи он? Кога зове?“ Ми опемесмо. У неко доба рече Абраш: „Зове на мегдан, побратиме!“ — „Па шта чекате?“ упита Вељко: — „Од јуче га гледам с Баба-Финке како се пред вама размеће. Мене једва држе ноге; али сутра да га нисам видео онде!“ То рече, па се окрете и оде... Сутра дан,

чим зора, ето Турчина опет. Вељко полако опет дође у логор. „Шта ја вама рекох јуче?“ упита он срдито... а ја се усудих и проговорих: „За Бога, ко да му изиђе на мегдан?“ — „Ти, Милутице, ти!“ Мени се, чини ми се, следи крв у жилама; не могах ни чути шта је даље говорио. Дружина ми рече да идем за њим. Изађемо оба на кулу; он лупи длан о длан и Стана дође, а Вељко јој рече: „Кажи сеизбаша нека спреми Кушљу, али онако као кад идем на чарку...“ на скиде кубуре с чивије и пуњећи их говораше ми: „Ти ниси досад излазио на мегдан: добро пази што ћу ти казати. Кад изјашеш Кушљу и дођеш у поље у наш логор, држи се на коњу и узде му добро притегни, јер је Кушља научно чим војска викне „ура!“ да скаче и поиграва, па те може збацити... Чим из нашега логора изиђеш, иди слободно к Турчину, али све држи десно, да ти је он увек с леве стране, јер сам Кушљу научно окретати у лево, па ако то заборавиш и почнеш га у десно окретати, процао си.“ Сад ме све испита јесам ли добро запамтио, па продужи: „Турчина се не плаши ни мало, али за живот главе не пуцај докле он не опали. Ако је прави Турчин, неће пуцати докле најпре не рекне: „Вурун бре!“ Не шали се да га послушаш. Кад дођеш на 50 до 60 корака, он ће те све више чекати да ти први пуцаш, а кад види да нећеш, а мегдан је све краћи, он ће царнути коња, истргнути кубуру и, јурићући на тебе, викнути: „Вурун!“ и опалити, па ће у тај мах поред тебе пролетети. Кушља ће се онда сам у лево окренути, а ти тада пуцај у њега на сигурно. Него, брате, добро стегни колена у онај мах кад Турчин викне „Вурун!“, јер ће Кушља поклекнути и већи-

мах заузети да се на лево окрене, а ти ту можеш пасти, ако се добро не држиш.“ Пошто ми је то изговорио, сиђосмо оба с куле. Доле сеизбаша вада спремна Кушљу. Још једном Вељко сам прегледа пушке, прегледа колане и узду, па рече: „Јаши!“ Мене прође језа; ноге ми клецашу; прекретих се и заборачих коња. „Срећан пут!“ рече ми Вељко, па оде на кулу. Окренем коња куд ми је рекао. Весни Кушља пода мнош вришти и подиграва... Изиђох у поље. Турчин на белу коњу чекаше, па, видевши мене, поче се већ кретати. Мени се пред очима непрестанце показиваху неки котурићи плави, жути, црвени. Бејаш се пренао као никад дотле; тек се ипак сећаш Вељкових речи... Приђох му на једно 100 корака. Туркешина повика: „Вурун, бре!“ Ја премрех, али Кушља стриже ушима и иде поносито. Турчин ме понуди по други пут. Ја ћутећи идох све ближе, гледајући да ми је он увек на левој страни. На један мах бакрачлија сину, Турчин полете, кубура пуче, а он, пролетевши као муња поред мене, упути се правце у турски логор. Ту Кушља учини онако како ми је брат казивао, и не даде Турчину натраг, него га готово прстиже; ја извадим кубуру и испалим за Турчином. Пошто ми ништољ пуче, ја не знадох шта би, докле не видох да ме Кушља донесе пред кулу. Вељко је то све гледао с Баба-Финке... Он ме дочека на вратима, полуби ме у чело и рече: „Срећан ти, брате, први мегдан! Виде ли ти како се с бесна коња стропошта твој противник?“ Па, погледавши у мене, настави: „А што тај ништољ држиш у руци?“ Ја се тек тада сетих да је ништољ требало заденути у кубурлук...“

(НАСТАВЉЕ СЕ)

Поклич

Спојила нам вера срца,
Вера тврда,
Спојила нам вера срца,
Ко у јаду још да грца? —
Будите се кршна брда!

Од истока зора праши,
Зора плава,
Од истока зора праши,
К слободи су путе наши,
Из сна прени који спава!

Брат уз брата ваља стати,
Друг уз друга,
Брат уз брата ваља стати,
Па животе радо дати
У освету ропства дуга!

Димитрије Х. Микић

Његова љубав

Милош П. Ђирковић

и је седео и погледом се све јаче упијао у сиву даљину. На срцу беше му таква теретна врелина; осећао је јасно, како му крв нагло струји кроз набрекле жиле и врели дисај из његових полуотворених уста упијао се оштрим пламеном у заморено и врело лице. Он леже, испружи ноге у густој и мекој трави и кроза зубе отпоче пуштати нејасне тонове неке сетне, сеоске љубавне песмице, звижду неколико пута, па престаде; онда се окрете на леђа и погледом се заустави на мирном, далеком небу које је стајало тако лепо изнад њега без и једне бразде од облака. Не, и то није помагало. Јер снови долажаху и опет долажаху и све јаче притискиваху зажарено срце. Најзад се и њихов непрекидни ток заустави под благим умором, који успева да се рашири тек онда, кад се срећне мисли губе и ишче-завају у задовољним осећајима.

А свугде околу њега било је тако жарко топло, ваздух је треперио од јаке врелине у једноставној и неузнемиреној тишини: лишће је малаксало висило на дрвећу и дрмало, ништа друго није се кретало осим неколико немирних инсеката горе у ваздуху и мало увелог лишћа, што је лежало по трави и јаче замуштало испод његових немирних и нервозних покрета. Био је сам и ова самоћа нарочито је годила његову тренутну расположењу; он хтеде снажније запевати од силне чежње, што му за нечим лепим и слатким тако моћно раздираше широке груди, али му се глас изгуби у нејасном шапутању и он укочено посматраше и даље устрептали ваздух над собом и широко бескрајно небо.

Како је све то дошло на њега? Он није знао о томе ни речи рећи, и ако је све стајало јасно пред његовим очима и ако је било све урезано тако живо у његовој души. Он је љубно свом ватром једног младог, чистог и непоквареног срца, свом жестином бујне младости, чија се напоњена снага налазила у највећем степену; он је љубио њу, своју госпоњу, која је за њ имала само својих заповедничких речи и у коју није смео слободно ни урочити погледа својих великих, голубјих очију. Па и покрај свега тога за њ је то била неодречна истина, која је одседала свом јасношћу својом и у најскривенијим борама његове тешко разумљиве сељачке душе и при сазнању ове мисли нешто ледено и хладно као челик прође кроз целу његову снагу од пета до самога врха занимљиве и лепушкасте главе.

С муком он седе и зарони главу између великих поцрнелих грубих руку и оста тако. И у првим тренуцима он пусти опет мислима на вољу да иду и долазе; све оне, у осталом, не беху тако јако различите једна од друге; све су се сводиле на једно исто: откуд је могуће да једна женска глава може бити тако необично лепа? И у тој мешавини сличних и слатких осећања он затвори очи и

покуша да пред собом изазове црте једнога необично белог лика, уоквиреног у дугу мрко кестењаву косу, и покрете једне тако мале главе и двеју тако малих и пуних руку, које као да се све јаче стезаху око његова снажног врата, претећи да му и сам дисај прекину... Он изненада погледа околу себе, стидећи се и руменећи, да когод није ухватио ток његових најскривенијих мисли, саже опет главу и под осећајем своје кривице и своје недонуштене чежње, је ва промрља: „Ех, Господе мој, кад би они само за тај грех знали!“

Тај узвик односно се на његове тамо далеко у селу. Да, кад би само они нешто о том знали. И поново руменећи

Испосничке пењине код манастира Горњака

и стидећи се у најдубљој дубини своје душе, он поново зарони главом и на срцу би му тако тешко и он осети у себи вољу, да снажно закука над самим собом, над својим болесним жељама, над својим тешким и великим грехом, да остане тако у трави, да више не устане и не опомене се своје саблажљиве жеље.

„Откуда је то за нас, просте људе? Како сам се могао само тако огрешити?... Исусе, Господе наш, како је могло и тако што на мене доћи?...“ И у своме болу он се осећао тако усамљен, остављен и бедан као никад дотле и подижући очи према високом и безоблачном небу он се сети свога села, своје куће, својих милих и драгих, који сви — Бог зна како далеко — само једну једину мисао имају пред очима: њега и опет њега, са највећом жељом да га што скорије међу собом виде, веселог и здравог, опет њихову својину, и онда поново стари живот,

тих и миран, без греха и жеља, и скори сватови и весела свирка циганска — их хај!...

Он нагло скочи и погледа у дворинште.

„На, Du Faulenzger, Du!... Госпа тебе тражила и ја сам те звао пре од један сат, а она седи ту и faulenzert. Госпа теби буде дала, видш ти већ!...“

Стидећи се себе сама и слушкиње Немце, да га није ухватила у његовим тајним сновима, он се у два скока нађе у ужем двориншту и отрча према великој двоспратној згради која се још јасно одртавала у сивом полумраку, који лагано обухваташе брда и долове.

* * *

Госпођа Песа седела је сама у великој, пространој соби, осветљеној великом, округлом лампом преко које се ширно омотач од неке црвене хартије. Не знајући шта ће са собом отпочети, она се у угодном и одморном простору није осећала најпријатније. „Како да се убије цело вече?“ помисли. „Или у позориште или макар куд у орфеум, за то је већ доцкал; па ипак нешто се мора отпочети.“ Она подиже са округлог стола скоро исечену свеску неког немачког месечника и отпоче читати неку сентименталну причину Габријеле Рајтерове. То је још мање одговарало стању у коме се налазила; она баца свеску из руку и отпоче тамо амо ходати по соби, застаде пред огледалом и узе уређивати своју тешку мрко кестењаву косу.

И стојећи тако пред великим и богато уоквиреним огледалом, она са жудњом стаде посматрати свој увиноку и стаситу прилику, цуне и меке мишице, обле и снажне женске груди које се испод танке и провидне летње одеће напињашу свом једрином неке још увек бујне мла ости, лево бледо и правилно лице са живим, црним и сјајним очима, па јој се поглед најзад заустави на тешкој коси, која се у злаћаним струковима обвијала око њене главе и са неколико ситних и меких праменова растураше по нежном и као снег белом врату. Њу обузимаше постепено опијеност и дивљење према својој лепоти и погледом се све више уроњаваше у високе груди, које се равномерно дизаху и спуштаху под меком и топлим одећом.

И себи изгледаше тако јака и снажна у овом тренутку; живот је лежао пред њом као какав светли и блистави дан; нису то више биле мисли дана на престанку, у позно предвечерје, него будно и напонско време, са врелим билом у сваком секунду и неком неограниченом жудњом и јачином у себи и околу себе. И она се одушевљаваше обиљем здравога живота, осећајући лепо покрете своје крви, како све у њој расте и трепери, како се све купи и растеже у дугу бескрајну чежњу за љубави мушком, чулном и силном љубављу, где речи престају и срце само снажно куца и плива у обиљу зажарених и опијених чула...

Дуго је стајала тако заузета сама собом и заборављајући све околу себе, па се онда трже, уморио се насмеја самој себи, као да хтеде рећи да је још далеко онај кога

она очекује, седе за сто и отпоче по месечнику онет претурати.

Она зачу тешке кораке у предсобљу, чу како лагано врата шкрипнуше и подижући уморене капке, она угледа високу и снажну прилику њихова посилног Марка.

Он стајаше пред њом у целокупној величини својој, јак и снажан, са очима упртим у земљу и румени која се простирала преко целог мркога и нешто грубога лица.

Песа се немарно завали у својој наслоњачи, забаци главу мало уназад, и загледа му се радознано у стидљиво лице. Он још јаче погури главу и гледаше право у тешки и шарени ћилим на поду.

„Где си био толико дуго?“ ушита га она. „Мари те је свугде тражила.“

Он јој остаде дужан одговора, а у себи осећаше лено, како му срце силно удара и крв све живље надолazi под очи.

„Отиди до госпође Петровићке и реци јој, да ме боли глава и вечерас не могу доћи. Онда ми се онет јави!“

Марко поздрави војнички, окрете се неспретно на петама, скупи ћилим под ногама и нестаде га у предсобљу.

Она се гласно насмеја, устаде са наслоњаче и загле а се у врата, на која тек што беше изашао.

„Како је снажан само!“ помисли у себи. „Прави медвед!“ доладе гласно затим. — Она се наже над столом и стаде загледати у неку старију фотографију. „Ах, ала је то досадно, до сажаљења досадно!“ рече она и лагано се протегну. „Најзад покушаћу и са њим. Толика неагресивност и таква снага... Све једно је; што му драго, иначе ће се умрети од досаде...“

И кроз беле и крупне зубе она отпоче пропуштати тонове неке давне и заборављене арије још из свога девојачкога доба.

* * *

На пољу је била летња ноћ, блага и светла. Мекн, прохладнели ваздух био је испуњен мирисом, без презасићености, већ олако додирнут мирисима баштенских јамина, раних ружа и густих каранфила, и све се то једно с другим мешало, раздвајало овда онда у своју специфичну јачину или љубило у чистом ваздуху. И као год што ови балсамски мириси долажаху или ницезаваху, исто се тако мењало и расположење у госпође Песе. Она је сањала са затвореним очима о срећи својој, чезнула за оним далеким и непознатим што тек има доћи и у мекој и угодној наслоњачи веровала у своју звезду, која ће једнога дана све то ипак донети као одавно жуђени напнтак. — Она није била срећна. Удала се у најбољем сјају своје снаге и младости, онда кад се младо срце као наједрани пунољак жељно и жудно отвора пред силом мушке снаге — али снови и онет остадохе само пусти снови; њој је ипак остајало да чезне, жуди и пада се. И она остаде поуздава у своје уверење, да ће то време доћи и прилике у којима се налазила — њен муж, старији инжињерски официр био је непрестано заузет послом

и путовањем — потхрањивале су новим соковима ову жедну мисао, од које је она треперила, дрхтала и осећала неку нарочиту сласт у целој жудној бићу.

Она се лагано диже и са једва приметним умором спусти главу на високи наслон од дивана; досадно махну руком и оста тако упола лежећи, са спуштеном главом и раширеним рукама, унирући своје погледе у шарену таваницу.

Мари уђе унутра и упита, да ли госпођа штогод жели.

„Не, можеш ићи. Само ћеш рећи да Марко дође к мени, кад се врати од госпође Петровиће.“

Мари изађе. Она остаде и даље тако полунспружена, изгубљена у своје фантастерије и не чу лако куцање на вратима ни када Марко лагано и на претима ступи унутра. У своме узбуђењу он сагледа само нешто што се као снег бело издизало са наслона мрко црвеног дивана — њен врат.

У истом тренутку беше га и она спазила. И нехотице она учини покрет као да хоће да се подигне, али

Она ућута, али га погледом и даље посматраше: није знала шта ће још отпочети, па ипак хтела га је још пред собом гледати тако румена и здрава, тако стидљива и проста.

„А је ли то далеко одавде?“

„За дан се не може стићи.“

„А да ли си био скоро код куће?“

Њему сијну лице радосћу при помисли да га она испитује само тога ради што ће му дати одсуство.

„Давно нисам био; још од пре пет месеца.“

„Би ли радо ишао?“

Он пониче главом. Зашто га то пита; ко још не би радио своју кућу видео?

„Ти за цело имаш тамо некога, кога јако волиш?“ и она се насмени.

„Како да не? — Имам мајку, браћу и сестре...“

„Глу — — Не, то нисам мислила; него онако видиш:

И. Гишов

Славонска идилла

се покаја и оста и даље тако лежећи, само што главу накрени мало више према Марку.

„Госпођи Петровићи жао је што не можете доћи; желела би да Вас сутра види и послала Вам је ово цвеће.“

„Дај овамо!“

Она пружи руку према њему, прихвати велики букет разнобојног цвећа, омириса га мало и спусти украј себе.

„Није више ништа поручила?“

„Није!“ — Он хтеде изаћи.

„Чекај још мало!“ Марко је крадом погледа. Она се једва приметно сменила и тај смех принуђавао је два ситна и бела зуба да се помоле између две повијене уснице.

„Умеш ли ти да певаш?“ упита га.

Његове се очи ослободише и остадоше као питајући на њој.

„Не знам; давно је то било кад сам певао. Још као чобан за овцама. Али то је давно било. За цело се забавило.“

„Је ли, ти си из села?“

„Јест!“

„За цело, то је село велико?“

„Ко би то знао? Ја сам слушао да има много већих.“

неку женску, девојку ма коју, која ти није ништа, па ипак да је волиш као своје рођено.“

Румен му обузе цело лице чак до иза ушију. Он обори главу и не усуди се да је више погледа.

„Ето видиш!... Ћутни... Но, све једно је. Није то грех какав. — Дохвати ми ону флашицу са ормана!“ и она му руком показа.

Он приђе и даде јој. Нога јој се омаче са дивана; крај од лаке хаљине задиге се мало више и он сагледа малу облу ногу у финој, свиленој чарапи. Он поерну као да је пијан.

„Иди, иди!“ викну она на њега и руком спусти хаљину преко ногу.

Марко оде.

Тешко и поерћући стиже до своје собице горе на тавану. И видећи се сам у четири хладна зида, мучен и шибан својом страшном чежњом, жудњом и љубављу за оном која је стајала тако далеко и изнад њега, он се спусти на свој ниски, јадни и бедан креветац и отпоче горко, горко плакати...

* * *

Најрадија мисао, која га више не остављаше од оне вечери, беше му да побегне; није хтео и није могао више

да је гледа. Бојао се, јер некушење било је и сувише велико да и даље остане овде, где је на њему све дрхтало само кад чује њен звонки глас или види где промакне крај од њене лаке одеће. Не, то није ишло више; ни по коју цену.

Шта да отпочне само? Зашто му је глава тако свезана, да у њој нема ни једне једине чистије мисли? — Да побегне!? — Јест, то није било рђаво! Могао се бар привремено опростити јада и несреће; али онда, онда? — Шта се може тамо у туђем свету отпочети? Тада кад се међу толиким људима нађе сам, потпуно сам и остављен. Па тек онда, шта ће његови рећи и помислити? Можда да их никад више и не види? Они на једној страни несрећни и тужни са срама што на њима оста, он далеко пребачен, сломљен и утучен под уједима своје рођене савести. Аја, ни то није добро! — — Али шта да ради само?

Он се осмехну. Да то раније не помисли! — — Отићи до чете и тражити смену. Шта је било лакше од тога? Истина, тамо га је чекао брод камо тежи и заморнији посао него овде, али све једно је: овде је бар био потпуно свој; могао је радити и мислити што му се највише допадало, јер и у целом дугом и заморном дану било је тренутака, који су само њему лично припадали. Дакле, напред.

Он рече слушкињи да су га из чете тражили и да мора тамо отићи. Прашњавим путем упути се логору, који се у истој правој на час хода и сам налазио. Он стиже некако пред сунчев заход. — Господе Боже, ала

је то био живот! Овде онде виђаху се гомилице грубих и црних војничких лица у поверљивом разговору; тамо је опет неко силно свирао у ситно ћемане а поред њега се вило лако коло и ваздухом се орило јасно клицање, подвикивање и далека песма са другог краја.

Он се нађе са својим селацима и са муком исприча им, да је дошао због смене. Али они му не дадоше ни да честито доврши. Да се није главом шално, него нека остане онде где је, јер тако тешко није им било од када су дошли. Командир се страшно прозлио: и погане речи, и батине, и затвор, но, чега год зажелиш, и све то за најмању ситницу — а за њих су пак прилике обилне — — све у свему: нека чува то лепо и за њега славно место.

Марко се јави и нареднику, али ни ту боље не прође; он га прво испосова, па онда пусти. Тешка срца врати се натраг.

Мари га чекаше на уласку.

„Госпа на тебе много љут; она хоче некуда и чекала тебе.“

Он се јави. Госпођа Песа беше одиета јако ердита; но најзад му рече, нека то буде последњи пут, иначе он зна врло добро како ће проћи због непослушности. Сад му заповеди да помогне Павлу и да спреме кола за излазак.

„Велика кола?“ — упита он.

„Не, она лакша!“ рече и отиде.

„Господе, Господе!“ помисли у себи, „Она за цело хоће сама да управља колима.“

(свршише се)

Љубавне лествице

Серенада
(Théophile Gautier)

На балкон, с кога би да домашиш мене,
Хоћу да се попнем... узалуд ми муке!
Сувише је висок, мишице пружене
Не досежу, видиш, твоје беле руке.

Да би преварила дуењу ти стару,
Баци огрлицу, златну траку само,
Ил' од танких жица на твојој гитару
Исплети лествице, или боље амо...

С главе цвеће, чешаљ, све поскидај скупа,
Распусти на мене дуге косе своје,
Поток од гагата, чији талас купа
Округлу ти белу ногу, пете твоје.

Потпомогнут овим чудним лествицама,
Лако узлажење своје ћу почети,
Ма да нисам анђо, чак до неба сама,
У мирисан стар ја ћу се успети.

Neil

О значају науке о свету

популарно космографско предавање

Професор М. Ј. Андоновић

(наставак)

Планета Сатурн

Најлепша међу свима планетама то је планета Сатурн, која је и од Јупитера још много удаљенија. Сатурн се распознаје на звезданом небу, од осталих звезда, својом мирном белом светлошћу, и сија нам као звезда прве величине. Светлост је његова много слабија од Јупитерове. У Санскриту се назива Сатурн *Санајсчара*, чиме се означава његово лагано кретање на небу. Грци су га називали *мирним светли оцем*, за разлику од Меркура, чија је светлост, као што смо видели, веома немирна и треперива.

Сатурн се у Астрономији бележи знаком ♄, којим се и олово бележи, да се ваљда подсети на бледу и белу светлост Сатурнову.

Кад Сатурна једанпут нађемо на небу, онда га је лако и други пут наћи, јер се он, као што поменух, врло лагано креће и скоро две и по године остаје у једној и истој констелацији.

Око Сатурнове лонте лебди и окреће се и један велики *колут*, и тако се, остајући вазда на истом положају од планете, с њоме заједно у овоме космичком простору креће.

До данас знамо, да је ово јединствени случај у васиони, да се око главне планете окреће и колут, који нам се за време оптицања Сатурнова око сунца показује у својим разним положајима па и облицима, једанпут шири, а други пут ужи, па најпосле и као веома узан светлији или тамнији вео.

Christian Huygens Млађи први је посматрао Сатурна за дуже време, тако да је још у 1659. год. уочио, да око Сатурна има један њошт колут. Од интереса је поменути да се отац Huygens-ов веома обрадовао томе проналаску свога сина, и у усхићењу своје прославио га посветивши му овај стих:

„Gloria sideribus quam
Convenit esse coeuvam,
Et tantum coelo
Commoriente mori“

— „Слава, која треба да траје док и звезде трају, и само када неба нестане онда ће се и слава угасити.“
Веома тешка а при том пажљива опажања и испитивања научника: Ball-a, Campani-a, Diminicus Cassini-a, Galilei-a, Struve-a, South-a, John Herschel-a, W. Herschel-a и других, дадоше резултат резултата: Сатурнов је колут управо састављен из два колута, једног спољњег и једног унутарњег, а између једног и другог има расгојање од 380 миља, тако звани „Cassini-ев раздој“. Осим овога,

Cassini је показао, да је ивица спољњег колута слабије светла од оне партије његове која је Сатурну окренута.

На основу марљивих опажања закључио је Cassini, да спољни колут није од чврсте, компактне масе, већ да се на њему од времена на време показују и остају раздвајања која, пошто потрају за кратко време, опет нестају. Унутарњи колут показује, на раздвајању од спољњег колута, веома оштар крајак који постаје одмах тако светао, да је он и најсветлија партија целог Сатурнова система. По Webb-у и Schröter-у, ова је најсветлија партија променљива по својој сјајности.

И овај унутарњи колут показује покадшто тамније бразде, те се може казати, да је колут Сатурнов састављен из више концентричних колута.

Herschel и Schröter нашли су, осим напред споменутих колута, око Сатурна још један особити и чудновати колут, који је таман, који се и назива *тамни колут*, а који се у новије доба, од 1850. године, пажљивије посматра и проучава. Он је боје угасито плаветне, као што су од прилике децје табле, а 1889. године извршена опажања Barnard-ова утврђују, да је овај тамни колут, или како га Немци зову Starling, за сунчеву светлост транспарентан, и да постаје све гушћи и непровиднији у ономе делу, који је ближе светлог колута. Између тамнога колута и унутарњег светлог колута нема раздвајања или прекида, али је прелаз из једнога у други веома нагао или боље без поступности.

Што се тиче питања, какве је физичке конституције Сатурнов колут, Disterweg одговара: „Ни једно од три агрегатна стања, у коме се материја јавља, не може се логично на Сатурнову претену претпоставити. Чврст колут морао би досада бити раскинут од сила, које на Сатурну морају делати; течан колут би се давно и давно расплинио; а гасовит би се котур растурно и испарио. Пошто пак све ово до сада није наступило, мора да је конституција колута друкчија од позната три агрегатна стања. Одговор на ово питање гласи овако: „Колути Сатурнови су састављени из грдно великога броја веома малих, чврстих тела, од којих свако поједино има око Сатурна и своје кретање, по закону гравитације. То су, ако хоћете, велики облаца космичке прашине. Оне раздвојене линије на колутима стварају Сатурнови месеци, и они су једини који, као већи и моћнији, уводе и ред и поредак у кретања овога безброја малих месечића на Сатурну и око њега.“

Holden, Seeliger и Maxwell су то и потврдили, а тиме је загонетка о конституцији Сатурнових колута решена. Зна се да Сатурн има 8 месеца, који се зову: Титан, Јапет, Реа, Тетис, Диона, Енцелад, Мимас и Хи-

перпозе, а вероватно је, да он има и девети месец, коме је дато име Фебе, и који је Pickering нашао 1899. — али о коме се ни до почетка 1900 године није ништа дефинитивно сазнало. На завршетку описа ове планете вели Disterweg (стр. 226):

„Када би нешто наша земља имала колут као Сатурн, онда би се показале овакве појаве у нас: над хоризонтом нашим би се после заласка Сунчева, а на источном небу, појавио светао и зрачан обруч, који би достигао до нашега зенита на више. После некога извесног времена овај би се светли обруч (привидно) од земље или од хоризонта одвојно, па би се исо по небу па више, и растао непрестано над западним крајем. Око ноћи блистао би над нама сјајни полуколут, који би се простирао преко целог небеског свода, и само би се на источном и западном крају онажали прекиди, где би недостајао по један мали део. Најпосле би се овај светли полуколут пред зору на западном небу допуно, а на источном би све до зенита нестајао, пошто би са раћањем сунца и јачањем сунчеве светлости све више и више бледео.“ —

Планета Уран

За Сатурном, а на остојању готово дванут већем по што је Сатурн од Сунца, налази се планета *Уран*, која је до 1846. године сматрана као најудаљенија у сунчаном систему. Ову је планету пронашао Хершел још 1781. године, и она се бележи знаком усправљене стрелице са штитом, који за разлику од Марса има у средини тачку.

Уран има 4 месеца, који се зову Титанија, Оберон, Аријел, Умбриел. Лаплас је први уврстио Уран у планете, и Уран је прва планета која је у потпуном смислу речи пронађена.

Сунце се на Урану виђа онако као што ми виђамо Венус, и осветљење на њему биће једва нешто јаче од осветљења на нашој земљи за време ведрих ноћи.

Спектроскопска испитивања, која се у новије доба предузимају, наводе на закључак, да се Уран исто тако, као можда и Јупитер и Сатурн, није још охладно у оној мери као остале планете, већ да светли још и својом светлошћу. Ако пак слаба сунчана светлост на Урану у опште и изазива какву разлику између дана и ноћи, онда је на њему таква неједнакост између њих каква није ни на једној другој планети у васиони. На Урану, на географским ширинама од 30° па на више до 70° расте трајање најдужега дана од 13 наших земаљских година до 32 земаљске године, и с тога се с правом пита Mädler: „*Како ли је на Урану за време ноћи, које тако дуго трају?*“ —

Планета Нептун

До 1846. године држало се да планета Уран завршује овај наш сунчани систем, али то године нађоше астрономи још једну планету, за сада најдаљу, и назваше је Нептун.

У Јануару месецу поменуто године достави француски научник Leverrier, подстакнут од Arago-а, Француској Ака-

демији Наука, да је, због нешто промењенога кретања Уранова, дошао на мисао, да у близини Урановој мора бити ма какво веће небеско тело које својом привлаком утиче на Ураново кретање, те чини, да је путања његова нешто различна од путање, која би према привлаци сунчевој требало да буде, па јави још и то, да је самим рачуном, дакле без икаквог онажања на небу, одредио и место те непознате и до тада још невиђене планете, па каза са поузданошћу и место, где треба ту планету тражити. Исте године Galle у Берлину, где се налазаше за тада и најбоља звездана карта, нађе заиста ту нову планету само за 1° даље од места које је Leverrier био израчунао. (Disterweg стр. 229).

Изналазак Нептуна, као што се види, особите је природе. Остале су планете нађене или случајно или нарочитим тражењем по звезданом небу. Нептун је, на против, нађен теориски и самим чистим рачуном, и изналазак Нептуна може се сматрати као највећи и најлепши тријумф човечјег ума, као тријумф механике неба, дакле као тријумф, или још боље као најсјајнији успех више математичке анализе, која нас својом снагом води још и даље по што је пре тога ико смртни и помислити могао; јер математичка анализа продире и у такве огромне даљине куда јој ми једва у мислима следовати можемо. Нептун се бележи знаком усправљеног трокраког свећњака. Нептун има и један месец.

Проналаском Нептуна доспели смо на остојање од 4.487.000.000 Км. или округло на четири и по милијарде километара од Сунца, чиме је за сада бар повучена граница у нашем планетарном сазнавању у васиони.

Видели смо, да смо код Јупитера, Сатурна па и Урана могли с разлогом употребити изразе: Јупитеров, Сатурнов, Уранов систем, јер код свију ових планета нађосмо повећи број мањих тела, пратилаца, месеца, који се око главне планете окрећу.

Није немогућно да ће се даљим испитивањима пронаћи и за Нептун више трабаната, те да можемо говорити и о Нептунову Систему. Сви су ови системи чланови вишега Система, нашега Сунчаног или Хелиоцентарскога Система, који је опет и сам члан једнога још вишега система у васиони и т. д.

Тако поступно пењући се идемо од најнижих чланова, од месеца, ка вишим планетама, сунцима итд.

Тако исто класификујемо ми и живе створове овде на земљи. Почивући од инфузорија идемо нависе све до човека, који на једној страни представља крај и завршетак, а на другој можда је тек само почетак у каквом вишем реду разумних бића у опште! (Disterweg, стр. 230.)

Осим тога, она напред истакнута подела на *унутарње* и *спољне планете* има и свога стварнога оправдања.

Унутарње планете свршавају обртања око својих оса од прилике за 24 часа; имају већу густину од Сунца, — и брзина им је, с којом око Сунца оптичу, шест пута већа од брзине око њихових оса. Напротив, спољне планете: Марс, Јупитер, Сатурн, Уран и Нептун имају много

веће величине, много мању густину од Сунца, много већу брзину обртања (у колико се то зна) око својих оса, а при томе се лаганије крећу око Сунца по својим путањама у васиони; осим тога имају и већу спљоштеност на половима, у колико је ова позната, па имају и већи број месеца.

Што се тиче грднога простора, који захвата путања Нептунова, или боље просторнога круга чији је полупречник до 4 и по милијарде километара, дакле од Сунца до Нептуна, морамо рећи, да се у њему налази мало небеских тела.

У овој бескрајној празнини плива и лебди овде онде по које небеско тело, чија величина ишчезава према величини овога простора.

Изгледа као да је ово просторна раскош у нашој васиони, особито кад се узме у обзир, да се привлака сунчева простире на све стране. — Али зар смемо и у то да се мешамо ми сићушни створови? — Зар су 4 и по милијарде километара, који су за нас несхватљиво велика димензија, заиста нешто у упоређењу са безграничном или боље бескрајном васионом?!

(свршило се)

Срећа

(Из збирке „Фантоми“)

Видео сам Срећу! Ко небеско чедо
Једне тамне ноћи дође ми у стан;
И ја сам је немо, с преданошћу глед'о,
А ноћ се у маху претвори у дан.

Све ведро, све блиста, нестало мрке ноћи,
Постаде ми дражи овај плачни кут...
И ја пред њу клекох, пун незнане моћи,
И угледах цвећем обасути пут...

Тад ме Срећа призна. Ја се немо дигох,
И ступих у нови, непознати свет;
А кад јој се дивној поклонички пригох,
Прошапта ми Срећа: „Двапут два је — пет!“

Р. Ј. Одавић

Казна

Е. Neera

(НАСТАВАК)

Овај лепо младик, својим вижљавим, али ипак љубазним држањем, својом слободном несташношћу, изазвао је у њезину срцу један звук који је дуго и силно дрхтао као струна на Еоловој харфи: уздах младости, дрхтање неисказне туге и усхићене радости.

Она се повуче у себе саму, да би боље могла ослушквати како дрхти и како тихо јечи. Она је осећала, да се тај звук, као оно плави талас, који пољуби стеновиту обалу па се играјући натраг врати, губи у незнајној даљини. Али он је собом односио и неку тајанствену снагу њезина срца, пунећи га безименим болом.

То вече осећала се и нерасположеном и тужном.

Старији лекар, коме беше испало за руком да пенсичким позајмицама из чувених мајстора састави један

комичан сонет, понуди јој га у тријумфу. Али му Лаура додаци с осетном одвратношћу: „Како се човек може занимати још и таквим глупостима!“

Сви јој данас изгледаху глупи и ништавни; мрзила их је.

Била је ненажљива и показивала је тако нерасположење, да око девет часова већ више никог не беше крај ње. Она међутим похита у своју собу, баца се обучена на постељу, заплака и зајеца оним нервозним, грчевитим нападом, какав од свадбе никада више не имађаше.

Тако је чула, кад се Уго вратио и кад је Андреја пушкајући затворао врата на апотеци.

„Лаура је већ у постељи“, рече њен муж. „Вечерас јој није добро. Али то неће имати никаквих рђавих последица по њезино здравље.“

„Молим те, поздрави је!“ одговори весели Угов глас: „Донео сам јој ово цвеће. Хоћеш ли јој га дати?“

Лаура се брзо свуче, сакри се у јастуке и навуче покривач преко главе. Ну ипак је оставила мали отвор, кроз који је ослушкивала шта бива са мужем. Ушав у собу, он насу у чашу воде, метну у њу цвеће, а затим га стави у прозор. Био је нажљив: у соби за спавање нездраво је држати цвеће.

И он се свуче, с великом опрезношћу, да не би Лауру у сну узнемирио, и леже полако у постељу, угасив свећу.

Неколико минута по том продре у брачну собу, кроз затворена врата, живахна песма, коју је Уго весело извијао; затим паде на под са лунђавом његова обућа; и најзад наступи тишина.

* * *

Лаура је имала обичај да сваког дана сиђе у двориште и у „врту“ узабере по један листак жалфије за неговање зуба. Иначе је цвеће мало занимало: није била песничкога кроја.

Дрхтава роса на ружину лишћу, шарени лентири и све друго што се сентименталним људима допада, није имало на њу никаква утиска.

„Дан и ноћ“, те љубичице толиких људи, нарочито је мрзила. Изгледали су јој као башка лица с каицима и наочарима, или као мачја њушка с брковима, или одвратне псеће главе с длакавим ушима. Кита тих цветића била је у њеним очима најемешније удружење гротеских физиономија.

Тог јутра накупи се ружична магла над вртом.

Лаура је нађе мирисијом и лепшом но обично. Неки необичан мирис струјио је из цветних чашница. Шарени листићи „дана и ноћи“ не показиваху више ни мачке ни башког лица. „Јеси ли добро спавала, ујна?“ запита Уго који се указа на уској стази поред ње.

„Хвала, Уго.“

Она је избегавала разговоре на „ти“. Осећала се збуњеном и бојаљивом.

Уго је имао судбоносни дар поверљивости. С људима, које је први пут видео, могао је тако говорити као да су му годинама били познати. Према Лаури се понашао као да су увек живели једно уз друго. „Ти“ прелазило је неусиљено преко његових свежих усана. То је био израз његове заводљиве наклоности, која је Лауру одмах очарала и заплашила — ако се ови осећаји у опште увек не допуњују.

„Како проводиш време? Читаш ли?“

„С времена на време, кад добијем какав занимљив роман.“

Тада су занимали младе људе романи: „Nap d' Island“, „Гроф од Монте Христа“, „Света Клара или Изгнанци на острву Бара“, „Три Мускетара“; а осетљиве женске „Матилада у Крсташкој Војни“.

Лаура је све то читала.

„А песме?“

„Песме... оне су тако... досадне“, одговори Лаура развлачећи речи као сваки који није поуздан у свој суд.

„Како која. На пример за Лорда Бајрона не може се рећи да је досадан. Један свезак имам у ковчегу: он ће ти се допасти. Ја знам по читаве стране наизуст. То је величанствена појезија. Љубав, љубомора, мржња и освета не могу се описати живљим бојама.“

Они се једновремено спустише на једну примитивну клупу.

Уго настави: „А Прати? Какав песник! Тако слаткац па ипак тако силан! Како божанствено звоне стихови из његове „Едменгарде“:

Место беше пусто, умирише сунце,
И свише се душе тугом опхрване..
Он клону пред њоме: његова је била!
Ланац је, изгледа, у рају оплетен,
Да гуши све мисли на радости прошле
И све нађе редом на будућу срећу!..

Лаура притиште срце руком, лице јој побледе а очи зајаше. Узбуђено, дрхтавим гласом запита: „Је ли и та књига овде?“

„Није. Али ћу наредити да ми је пошаљу.“

Он је приметно, какав је утисак на њу учинила ова песмица. Са пажњом је посматрале. Између њих као да прштаху електричне варице.

Ћутали су.

Лаурина одећа, бела и лака, с нежним попречним вртама, пристајаше одлично њеној боји, њезину расту и њеним великим, црним очима.

Њене вите, али и обле руке, до пода скривене у облаку од чипака, грчевито јој притискиваху груди.

Исечак одеће ивично је бела плећа оном складном, уметничком нежношћу, коју људи без укуса лако мешају са неразумовањем. Једна тешка плетеница влакна глбаше се у лаким покретима на раменима, у сенци црнећи се, а на сунцу блистајући као ватра.

Безбројни набори, полазећи са рамена, везиваху одећу са струком. Један плави трак држао их је све заједно, и стезао тело испод груди, изазивајући чувствену грацијозност.

Лаурина лепота, чији се пунољак тако доцкан отворио, давала је њеним цртама победоносни израз заносљива поноса. Страст, која је у њој буктала, давала је кожи сјајан одблесак. Њу обузимаше са свију страна занос, као електрична сфера. Јаох! ако варица изазове пламен!

Зашто је Уго ћутао још једнако?

Нека изненадна збуњеност обузела је и њега; претима је за час изгужвао плави трак који лаки ветрић беше натерао на његова колена, па лагано подиже очи и загледа њима дубоко у очи које изидоше у сусрет његовим.

Тајна срца! Његова збуњеност осмели Лауру.

Можда је прочитала у његову младињском искреном погледу очајање, које је расло све више, те јој то откриће даде снаге. Само сумња обезоружава жену.

„Реци ми истину“, узвикну Лаура, насмејавши се, да би шалом маскирала олују, која бешњаше у њезину срцу: „реци ми истину: ти си своје срце оставио у универзитету?“

„Откуда ти то питање?“ одговори Уго, не делећи њену радост.

„Тако ми се учини... Мало пре си изговарао стихове тако необично...“

Он одмахну главом на се и насмеја.

„Рђаво си одгонетала, најдража ујнице!“

Прекинувши ту тему, говорише о обичним стварима, неуспешно, без збуњености, као добри пријатељи.

С времена на време ичепео би Уго несвесно плави трак и опет га пуштао. Гужвао га између руку, а једном га опрезно додирну и оштрицама својих зуба.

Липће и вреже са лозе на веранди љубаху се над њиховим главама, пуштајући тако светлост и сенку да се наизменице играју по Лауриној белој одећи.

Једна гусеница паде младићу на рамена. Лаура је брзо одбаци, али при томе се поремети Угова махрама на врату. Намештајући је олако и пажљиво, осети Лаура већ и дах његових свежих уста.

Тако и не оназише како им се време искрада: неко ванредно, слатко стање везивало их је за клапу.

То је била нека дрвена даска, просто стављена на два ступца од наслаганих цигаља. И најслабији покрет заљуља је, те обоје уздрхте при сваком покрету.

Гледали су се, смењени се, као да је то детињарија. Лаура поцрвене, а Уго стисне уснице.

* * *

Неизражљивост је била појезија ове љубави.

Обоје се потпуно предадоше заносљивој чаробности, која их обузе, без питања, без размишљања.

Неразмишљени дечко и страсна жена идоше са разних полазних тачака истоме циљу. За Уга то беше један обешњачки подвиг, а Лаура мишљаше да ће тиме остварити чежње које су јој грчеви и сузе двадесет година дражили и појачавали.

Шта је јаче: страст једног младог ратника који је у првој борби осетио мирис барута, или страст бродо-ломца који се за сламку хвата?

Занос може имати много узрока: последице ипак остају исте.

Четријест дана по томе, Уго не помињаше више реч „ујна“, јер је озбиљно доказивао да је „Лаура“ и краће и лепше.

По цео дан гледали су једно у друго; ћаскали су по читаве сате; време им је протицало као у сну. Философирали су и цитирали у свакој, па и најмањој прилици стихове. Да, и Лаура.

Уго јој беше позајмио свога Бајрона.

Једну целу ноћ Лаура не заспа, опет читајући „Паризину“.

Она је била већ предражена, ношена непрестаним екстазама, које јој узеше снагу, и у којима је, кад је била заједно с Угом, проводила дуге часе, заваљена у насловачи, сливајући и заборављајући све око себе.

Вечером пак, кад се гости сакуне у апотеци, осећала је досаду и била је расејана.

Оба лекара и други Андрејини пријатељи, који једва ако би од ње добили по коју пријатељску реч (али у толико више ненапљивих замерака), престадоше мало по мало да о њој воде рачуна. Говорило се о земљоради, о свиларству, коментарисала се црно-жута (аустријска) политика листа „Eco della Borsa“, који апотека примаше из треће руке.

Често би пута Лаура напуштала друштво без оправдавања. При том би оставила своје плетиво на столици, да јој одлазак не би падао у очи. Најрадије је седела у „врту“.

Не увек, али ипак врло често излазио је Уго за њом доцкан у вече.

Жена се никад не збуњује због изговора, који би могао да оправда њену људ. Још у прастарим временима неко је генијално изнашао за жене живце: и Лаура је окривљавала своје живце за немир, налазећи, да не може више подносити ни дим од цушења ни разне мирисе у апотеци.

Ни у десет на ни у десет и по часова (доба, кад се још од вајкада у кући Тарамелијевој већ почиња) Лаура не моглаше заспати. Било јој је немогуће — опет због тих живаца — да тако рано заспи.

Андреја међутим беше навикао да устаје рано у зору; за њ је било потребно да раније легне. Кад би Лаура ушла у собу, он би већином већ био у дубоком сну.

Сад је живела у бури, у грчевитом раздражењу.

Угов се распулет примицаше крају. Кратко време, које још претицаше, увећавало је њену страст до лудила.

Септембарски месец често је гледао њихове загрљаје под дрветима у вртићу, која никад дотле нису доживела тако што. Можда су цветићи „дан и ноћ“ шаптали у љутић и од срама, скривајући главнице у траву; али се китњасте руже исправљаху на својим дршкама и прислушкиваху.

Полако и меланхолично пролазише ноћни часи, бежећи преко њених кућа и усамљених улица у Кулози.

Р. Јакопич Светитељ

Залуђени бројше их у дрхтавом страху и стискаху руке једно другом.

Сваки минут односно је собом по једну искру и плачкао по један пољубац: време им не враћаше њихов плен.

Жене лако сачувају младост срца. Лаура се осећаше у својој страсти као у петнајестој години, а и лепота јој се (можда да би се Уго допала) опет повратила. Она је будила и примала Угова миловања с изливима нечувене страсти, с оним дубоким и некреним осећајем љубави, који смо у стању осетити само кад смо близу да је изгубимо.

Уго је све узимао с наивним поносом. Он је мислио, да је он сам у њој пробудио буру. Није знао, да му је Лаура поклањала сваки уздрхтај срца своје побегле младости, сваки скок своје уобразиље — он није ни слутно да је он нестриљиво растурао благо које се у тако доцкан отвореном женском бићу годинама кумило.

Обоје лагаху једно друго, без знања и воље. И обоје при том беху срећни.

Што је ближе долазио дан растанка, то су и они све дуже остајали сами, и сјајне дечакове очи сусретаху Лаурине преждрљиве погледе: изгледало је као да нешто ништу, што његова уста не смедоше изрећи.

Последње ноћи, која остаде залуђенима, сретоме једно друго тако тужни, да им сузе беху једини поздрав. Лаура се осећала слабо: једва је ишла.

Младић је одведе к изломљеним стеницама. Ћутећи спустише се на даске.

Сјајни месече! Упниши у своје тисуће ноћи и ову. —

„Уго, мени је као да морам умрети! На што живети, када ти одеш?“

„Доћи ћу опет?“ узвикну живо Уго, и тако јој обави стас руком, да јој глава мораде пасти на његова рамена.

„Опет ћеш доћи...“

Шта јој је могла будућност донети! Лаура осећаше по неком непознатом осећању грчине, да јој се пехар нагиње крају.

Уздихући повуче се у назад, притиснувши чело на ретку маховину, која је била између камења.

Њене распуштене витице љубиле су мермер стеница; одећа јој беше развејана као на статуи, а срце јој удараше бесно и бурно на Уговим грудма. Уго је био код ње, Уго јој је говорио ватреним очима, Уго јој се клео да је воли.

* * *

Шум на веранди прекиде екстазу залуђених.

Уплашени скочише на ноге и начулише уши; страх је био први плод њихова греха. Ну ништа не беше.

Све је ћутало. Тихо шуштање прође кроз дрвета; на староме зиду заљуља се лоза; изгледало је да је свим опустела.

Дрхтећи попеше се уз мале стенице, да виде шта је то било. Једна столица, коју су дан раније били заборабили, лежала је оборена на поду; можда је она и раније овако лежала или ју је можда мало час мачка оборила и тако их тим шумом уплашила.

Иначе никаква трага о ма ком другом.

Месец је изгледао миран, јасан: допирао је својом светлошћу у сваки угао. С нарочитим задовољством задржавао се на маховини и остацима од порабоћених стеница, градећи по њима фантастичне слике.

Зрацима као од блистава сребра клизало је он преко кровова, падећи искрице по окнима затворених прозора.

Беличаста магла, пуна тешких мириса, и тајанствена хармонија дрхтаху у ваздуху. Изгледало је као да се разастире велики вео између залуђених и света.

Уго притиште Лауру на своје груди и наслони се на винову лозу.

Она не рече ни речи.

Нежни дечко наже се ка њеном увету и поче шептати страсним гласом:

Место беше пусто, умиране сунце,
И свише се душе тугом опхрване,
Он клону пред њоме: његова је била!
Ланац је изгледа, у рају оплетен,
Да гуши све мисли на радости прошле
И све наде редом на будућу срећу.

А Лаура додаде с изразом очајне жалости:

Ал' кад страшна љубав отме се и плане,
Човекову душу у крви окупа!

„О, не помишљај на то! Ја ћу те вечно волети! Та и где бих могао наћи жену тако љубку, тако нежну као што си ти? А ти си и лена, Лаура, погледај ме — да, ти си лена!“

И он јој притиште на усне тонал пољубац, а она му одговори својим као у грозничавој ватри.

Изгледало је да се у тај пољубац излио цео њен живот.

Прошлост, будућност, породица, пријатељи, цео свет — више је се ни најмање не тицаху!

Страсна пожуда ових младих уста беше јој распалила биће; чинило јој се, као да је удављеник, коме се враћа осећање живота. У своме безграничном женском заносу није ни помишљала на то, колико је она сама допринела Уговој страсти.

Лице јој беше окренуто према младићу. Осећала је како јој блаженост расте. Пред очи јој изидоше незнатне радости из њене прошлости — њена тужна девојачка соба, цвеће, књиге, везови, ништавни снови; и сад се чврстише по икад ухвати за блаженост тренутка, једну земаљску срећу која се небу приближаваше.

Тако је бар Лаура мислила.

Ко би јој сад смео рећи да је љубав превара, комбинација боја, слична дуги и фата-моргани; ко би јој смео рећи, да се она само засветли и опет угаси!

Ко би се на то одважио у овоме тренутку надчовечанског осећања!

Морали су се раставити. Рекосе једно другоме „Збогом!“; пођоше, али се опет вратише — на опет, опет...!

Изгледа да је немогуће одупрати се овој муци. Не верује се, да је свет тако без осећаја, да је небо тако неправично да то трпи. Од тренутка до тренутка очекује се катастрофа. Кад би се небески свод сурвао? Кад би

се земља распукла? Кад би се елементи поново сручили у свој првобитни хаос, а љубавници сами — сами — полетели од звезде ка звезди; до оног простора испуњеног вечном светлошћу, коме су упућени уздаси свих љубавних болова.

Али се ништа од свега не деси.

Небо остаде непокретно; звезде и даље посматрају својим хладним погледом; месец осветљава зид и пут једном задоцнелом гуштеру.

је, али заспати није могла. Остала је будна, с отвореним очима и замршеним мислима.

У десет часова у јутру отпутова Уго. При опроштају пружи Лаури руку збуњено и прелашено; опроштајући се са ујаком, силно поцрвене. Андреја беше у послу; није га готово ни погледао. Нико од њих не рече: „До виђења!“

Лаура га отпрати до врата. Било јој беше тешко, а глава гораше. Своју грозницу сакри усиљеним осмехом, али не разумеде ни речи од свега онога што јој Уго рече.

И. Ангелов

Бог дао, Бог узео!

Обоје се полако кренуше назад кроз врт. Задржавају се код сваког жбунића, код сваког дрвета, код сваког камена, код сваког угла стазина. Бројаху минуте који им још остајаху, али пољупце не бројаху.

Како су се опростили, то је остало тајна; бар Лаура никада о том не знађаше.

Као ноћна луталица ступила је у своју собу. Легла

дан је провела сама, затворена у својој соби. Увече дође на вечеру са ужасном главобољом. Цело вече остала је нема а ни Андреја не прозбори ни речи. Само је помоћник из лабораторијума покушавао да покретима обрати пажњу на један врло чудновати, и ако не баш јединствени случај у историји човечанства:

Коса апотекарева оседе у тој ноћи!

(НАСТАВЉА СЕ)

Miserere

То беше у сну, суморном, дубоком,
Очајан пораз живота и нада,
Пред мојим мртвим, заклопљеним оком
Свет што се губи и јесен што влада

Сетна и светла преко свега што је
Живело негда. Сунце зраке баца
Дугачке, жуте врх сахране моје,
На прости ковчег и главу мртваци.

Тутњи и бруји промукло и тмуло
Музика смрти. И тонови ниште
Погреб идеја и нестање труло
Болова, сенки што даве и тиште.

Прошло је, прошло све. И сунце жали
Растанак мој са болом, и без воље,
Снагу и нежност што су тужно пали
Непрежљени, без замене боље.

Ја ипак видим из мртвачких кола
Невине људе, и крај алобе њине,
Осећам снагу целог светског бола,
Знам да су деца земље и прашине.

Умиру зраци, природна лепота.
Телеса јадна, болесна и трома
Жѐна и људи, болних од живота,
Прате ме немо до мог вечног дома.

С тога сам вес'о. А флауте цвиле
Нестанак цвећа, љубави и патња.
Жеља и нала што су сјајне биле,
Траље живота које носи пратња.

Музика јеца тоном чисте туге,
Гаси се сунце и зраци му бледе,
Спушта се тама, — умиру све дуге
У калу света, у хаљини беде.

Мрак! мрак се хвата дубок. Јече трубе
Победу смрти што носи трофеје:
Увеле наде из стварности грубе,
Цепане снове до оне алеје

Што гуши земљом живот. Јече трубе
Погребни марш над бићем свега света,
За оне што се пате, који љубе,
За просјакe живота толиких лета.

Распростире се кроз кристалне сфере,
Кроз ваздух сун и бистар, из пролећа,
Очајно тужно, сетно *Miserere!*
Кобни звук смрти живота и цвећа.

Сима Пандуровић

— ❁ Листаћи ❁ —

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

Стара идила

— Карел де Ветер —

На прозору старом, овећаном лозом, гледао сам га кад свира у флауту. Он је био у цвету младости своје, са дивном главом, а она са ружом у златним витицама својим. Беле јој руке, као лабудова крила, дотицаху дирке пијанина. Музику њихову, у склад спојену, јоште као дечак слушао сам из хлада старог врта. Из леје се осећао мирис љиљанов а кроз грање је пламтео огањ западни... Дирке као да питаху: „Волиш ли ме?“ — а флаута као да је одговарала: „Волим и вечно ћу те волети!“...

И године прођоше као мутни облаци. — Тај сам кутак давно напустио, али се душа моја често враћала њему. После дугог низа година опета сам дошао у хлад старог врта. Из леје се опет осећао мирис љиљана а кроз грање је и опет пламтео огањ западни. С прозора, на којему се лоза жутела, допирала је до мене музика њихова, музика створења која већ одавно почивају у мраку гробном... Дирке као да питаху: „Волиш ли ме?“ — а флаута као да је одговарала: „Волим и вечно ће те волети!“...
С чешког превела К.

Ружица

Родила се најлепша од својих сестара међу пољским разнобојним цветовима. Једног новембарског дана лежала

је откинута, а једно је добро срце подиже, прихвати и пресади. У дуге зимске вечери, кад је ветар пакосно тресао синеко слеме у маленој и смлаченој избици, царовало је пролеће. А право пролеће осећало се све ближе кад је пролазио март: оно се осетило једног ведрога и насмејаног дана кад је сунце доцније зашло. Набујали поток певао је елегичну првим висебабама, које тргоше ружицу из зимског сна. Она први пут заплака кад угледа велико сунце, сунце што јој не ули наду. Кад су тамо у пољу, маја месеца, њене сестре зашупале, тако нежне и младе, ружица је цветала и доцветавала. Кроз отворен прозор, једног топлог дана, уђе у собицу сунце и пролеће, а са њима мирисави ваздух и смрт.

Умрла је ружица кад је увеселила оне што су је волели. Смрт је покосила ружицу која је мирисала док су њене сестре спавале. Пролеће њена живота није грејало оно сунце што је грејало остали срећни свет.

Влад. С.

Поноћна похода

Поноћ.

Глухо доба кад се мртви буде и устају из својих, као накао црних, мрачних гробница те, газећи по земљи нечујним, лаганим кораком, обилазе своје грешне, бедне, живе другове.

Тада, мени се, са дна свога гроба прераног, јавља
моја *Љубав*, угушена, уништена, сирвљена у цунољку своје.

И ја се, у сну, трзам, гушим, осећајући нешто што
се описати не да: осећам и бол, и срећу, и чежњу, и
стид од самога себе, и кајање, страховито али, као и свако,
позно кајање... А ја сам томе најмање крив!...

О, Љубави моја! Дођи, дођи увек: вазда ћеш на
дну моје несрећне душе наћи један крет на коме стоји
леденим писменима написано *твоје* име...

Вел. Ј. Рајић.

?

Волео сам те свом силином душе своје,
волео сам те јер си била идол болне душе моје.
Претварала си се да ме волиш, а ја — лепотом
твојом заслепљен — не опазих лажни осмејак,
лажни пољубац. Наслоњен на твоје груди
свивах рајске сне, ублажих тугу сву, јер спавах
на грудма лажне љубави...

Ах, како ми је жао младости своје...

Питала си ме често: да ли те волим?
Ни једном ти речи не одговорих. Погледом
рекох ти, пребаших ти: „Зашто ме питаш, што
цениш срце моје?..“

Ћутала си онда као да си се стидела не-
чег, дохватила си руку моју и поквасила је би-
серним кањлицама — сузама бистрим. Ћутећи,
уздихући мислио сам да мене волиш, али...

Ах, како ми је жао младости своје...

Када се тиха ноћ спусти и небо се оспе
звездама, тражио сам звезду своју. Наслоњен на
дрво тражих лице твоје, тражих вити стас, око
црно, тражих уста медна, косу врвану.

Не видех те. Све твоје сеје трепташе мирно
и својим светлуцањем као да ми одговараху,
као да ми показиваху пут којим си отишла.

Очаран лепотом твојом не преклињех те,
али...

Ах, како жалим младост своју...

Наслоњену на руку другом видео сам те; ниси ми
хтела ни поглед један добацити. А када се одвоји од
свога драгана, пристуних ти, речи ти не рекох, али су
говориле сузе моје.

Гледала си ме чудно.

У твојим очима не видех љубав своју. Ћутећи ухва-
тила си ме за руку, питала ме: „Зашто те волим, кад
срце моје — велиш — воли другога.“

Не рекох ти ништа. Испустила си руку моју и отишла
си, љубави лажна...

Гледао сам за тобом болно жалећи младост своју...

Умирен буром живота не крочи моја нога онде где
гледах негда тебе.

Ј. Даниловац

У АЛЕЉЕУ

У мислима прелиставах књигу живота и застадох
онде где си се мени клепа да само мене волиш.

Посматрао сам листић тај, сећао се младости своје и
када прелистах књигу живота дошла си ми исто онако
бајна и мила са љубави... лажном...

Плакао сам жалећи живот свој...

Д. Пандуровић.

Жега дана, борба љута
 Клонула
 Западу је лонта сјајна
 Тонула;
 У пучину и сунце се
 Губило
 И даљину, море, куле
 Љубило.
 Златне зраке пучину су
 Красиле
 И тихо се у сутону
 Гасиле.

Млеци

Море, небо, палате и
 Бродови
 Силни двори и мраморни
 Сводови
 У једну се општу слику
 Сливало
 И у сенци предвечерја
 Пливало.
 На гондоли задивљен сам
 Гледао
 И душом се светом миру
 Предао.

Разумедох шта пучина
 Ромори —
 Осетио да то Вечност
 Говори.
 Сетна душа што очајем
 Огрезла
 У даљину тихе ноћи
 Ишчезла.
 Пун љубави, пун вере и
 Нежности
 Ја осетих да сам део
 Вечности

М. П.

† Жил Верн

У своме мирном стану у Амјену, у својој собици, у коју је, кроз густе и дебеле завесе, једва пробијала дневна светлост, умро је, пре неколико дана, велики и славни Жил Верн, не имајући среће да поново задобије вид, који је готово потпуно изгубио последњих година, непрекидно пишући и радећи на својим књигама.

— Не видим више!... не видим више!... говорио би он очајничким гласом каквом свом пријатељу, кад би дошао да га посети. Том приликом би принео обе руке очима трљајући трепавице, и покушавајући на тај начин да скине слепоћу.

У овом мирном и тихом стану, из кога би излазило само понекипут, кад би пошао у седнице општинеког савета, у којем је био члан, Верн је проводио свој живот примајући врло мало посетилаца, диктујући своје књиге, као да му је сва дужност била да до последњег тренутка свога живота ствара дивне измишљотине и јединствене легенде.

У својим драгоценим књигама, које смо сви читали по неколико пута, не прича нам о вештицама, вилама, кенецима и гигантима; не, његове измишљотине, које је он стварао за нас, биле су увек научничке и нове. „У

његовим књигама, употребљавана чудовишта вилинства замењена су једним новим чудом, код кога су главна основа најновија искуства и тековина науке; интересовање вешто употребљено и изазвано ставља се ту у корист поуке; кад ко његове књиге прочита, ужива што је обогатио своје искуство, и што је задовољно своје љубопитство оним што нигде на другом месту не би могао постићи.“

Жил Верн је створио научничко вилинство, и за пуних тридесет година децје генерације уживале су читајући његове производе и богатећи свој ум.

Адвокат у почетку своје каријере, Жил Верн је убрзо заменио своју тогу позориштем где се први пут појавио својим комадом *Pailles rompues*, комедијом у једном чину у стиховима; наставио је своју каријеру пишући оперетске куплете а нарочито оне *Compagnons de la Marjolaine*; колаборирао је са Сардуом, Едуардом Кадолом, Енеријем.

Потом, једнога дана, решен да пише за младеж, саставио је и издао своју књигу *Пет недеља у балону*. Нашао је био свој пут. Био се сав посветио овој новој врти рада; према најновијим подацима научничким, одржавајући непрекидно везу са открићима експлоатерским, нагађајући оно што ће се открити, он је био у стању да изнесе до најтањих ситница научничких узбудљиве измишљотине, научничке авантуре, одушевљавајући своје младе читаоце за географију, геологију, ботанику, космографију, електрицитет, путовање, одушевљавајући их за живот.

Пре две године Верн је објавио своју стоту свеску; има их још неколико у рукопису с којима ће бити његов

издавач веома задовољан, издајући сваке године по две свеска.

Пут у средину земљину, Са земље на месец, Деца капетана Гранта, Чудновато острво, Двадесет миља под морем, Пут око света за осамдесет дана, Михаило Строгов, Пет недеља у балону. Ко није читао ова дела? Ко их није гутао читајући их? Написана лаким стилем, простим језиком, она су чинила а чине и данас радост младежи, а и сваком другом, ко хоће у забави да нађе науке.

„Le Journal“, 4559, 1905.

Неколика од својих дела Верн је уз припомоћ својих сарадника удеоно за позориште. На пример: *Пут око света за осамдесет дана и Михаило Строгов.*

Рођен је у Нанту 8 фебруара 1828.; био је један од најпопуларнијих писаца; био је чувен у туђини као год и у својој земљи; није био ни мало поносит; био је чак и врло скроман, јер се никад није хтео кандидовати за члана Француске Академије. Он се само лично поносио једном ствари: што је описао, пре њихова проналаска, подводне бродове и балоне којима се може управљати по вољи.

Превео В.

УЗ НАШЕ СЛИКЕ

Поточара (сликао В. Тресек). И ако нисмо у могућности да што чешће објављујемо и овакве репродукције уметничких слика, ипак смо их до сада неколико објавили, показујући своју добру вољу да лист, и у овом погледу, изједначимо са најбољим илустрацијама. Жалимо што се и на овом месту морамо тужити на немар и рђав одзив српске читалачке публике, али је донеста то једини узрок што лист не можемо и даље развијати како бисмо желели. — В. Тресек је одличан чешки пејзажиста, познат и ван своје отаџбине, те га врло радо придружујемо досадашњем низу слика словенских сликара. —

Владимир Матијевић. — Ко не гледа са радошћу економски препорођај Срба у Аустро-Угарској, а нарочито у краљевини Хрватској? Ко не зна за онај читав низ најкориснијих економско-финансијских и занатлијско-трговачких установа у наше браће? — На ипак, још је вазда мало њих који знају да је један од најврснијих покретача и најодушевљенијих и најпожртвованијих прегалаца у том покрету Владимир Матијевић, трговац у Загребу. Износимо пред читаоце његов лик, уверени да ћемо тако показати ма и најмањи знак свога поштовања и своје захвалности према њему. —

Стара кућа у Јишу. — На рушевинама старог подиже се нови Ниш. Нестало је и нестаје многих старијих кућа, па је нестало и ове. Пријатељима архитектуре износимо овај тип куће, какав је већ врло редак у Краљевини Србији. —

Фрањо Левстик (вајао Св. Перуци). Нашим читаоцима познати су већ, по црној репродукцији, неколики радови овог вредног и одличног словеначког вајара. У

овом броју доносимо и овај његов најновији рад, лик одличног словеначкога песника Фрање Левстика.

Џспосничка пећина код манастира Горњака (фотографски снимко А. К.). Из историје српскога народа познат нам је испоснички живот наших калуђера, међу којима, несумњиво, на првом месту стоји Краљ Драгутин. Из малих типика виде се права и дужности калуђерске, а остаци њихових испосница довољно јасно казују какав се живот проводио у њима. Па и ова слика испосничких пећина код манастира Горњака довољна је да читаоцу прикаже све теготе и муке оних калуђера који век свој проводише у оваквим пећинама или, боље рећи, у оваквим стеновитим удубљењима у којима се човек једва може окренути.

Светитељ (сликао Р. Јаконич), Славонска идила (сликао И. Тишов), Бог дао, Бог узео (сликао И. Ангелов), У атељеу (сликао Ј. Даниловац.) — Посетници Прве Југословенске Сликарске Изложбе сећаће се врло добро ових слика. Све су оне привлачиле пажњу многобројних гледалаца и својим предметом и својом израдом. Није наше да их, после неколико одличних и веома повољних оцена, поново разгледамо и приказујемо читаоцима, јер су оне и саме биле довољно речите да о својим творцима најлепше говоре. Јаконичеву слику „Светитељ“ откупило је аустријско Министарство Просвете, И. Тишова „Славонску идилу“ и Ангелова „Бог дао Бог узео“ откупио је Њ. В. Краљ Петар I, а такође је откупљена и слика „У атељеу“, рад младог и даровитог српског сликара Ј. Даниловца. —

† Жил Верн. — Види чланак у овом броју. —

Чуло такнућа у играма

Живот је борба, за коју се ваља израна спремити. Природа је наметно испословала, да се подмладак за ту борбу у животу спрема за време детињства, младости, под окриљем родитеља. Помоћу својих игара, на основи својих природних нагона, деца се вежбају за каснију борбу, која их очекује у животу.

Ну у првом реду, деца треба да се умеју наћи у овоме свету, да га умеју разазнати; ради тога им служе чула, кроз чије двери улазе спољне појаве у душу њихову. Чула су душнини помагачи, вена верна послуга, која јој доноси утиске спољнега света, ради прераде. Ови се помагачи морају вежбати, да би се изонстрили за доцнију животну борбу. То вежбање чула удесила је природа у облику дечјих игара, у којима радње чулних органа изазивају задовољство у деце. Ово играње дечје, у којима суделују чула њихова, названо је у детињој психологији „играчким експериментовањем“. О значају оваквог експериментовања сво шта вели Прајер у својој књизи „Душа детиња“: „Неуморно експериментовање мале деце, нарочито одојчади, не само да је корисно за интелектуално развиће њихово, већ је у исто време и незаменљиво средство, којим она истражују стварни свет око себе. Колико су људи стекли свога свакидашњег знања само детињским играма својим, једва се може довољно оценити.“

Према Перезовој изреци: „сва чула траже да буду задовољена“, тражи и најпробитније међу њима, из којег су се, у току времена, сва друга развила: чуло такнућа или пипања. Оно се и иначе најпре јавља у мале деце, т. ј. још пре рођења, у материнјој утроби.

Може се узети, по Пере-у, да детенце од два месеца, кад се благо милује, већ осећа угодност додира. Од тога тренутка почиње игра: дете тражи да пипа, пружа ручице да дохвати предмете око себе, осећа потребу да задовољи свој нагон такнућа. У другој четврти прве године, дете почиње да пипа све предмете, који су му у домаћају, исто тако и своје тело, нарочито ноге, па и једну руку другом. Прајер је запазио код свога детета, како је оно у 18. недељи већ нажљиво посматрало своје рођене прете. Штримпелова Ђерчица је у осмом месецу осећала особито задовољство да пипка ситне предмете, као мрвице од хлеба, ђињуве. Дете предузима, играјући се самим собом, тако рећи проналазачка путовања ради испитивања свога тела. Штримпел прича о својој Ђерчици од 10 месеца како је, тако рећи, пронашла своје уво; она га је често дохватала и као да га је хтела откинути, збрисати. Тако испитују мала деца и свој нос. Стенли Хјул је опажао, како она са великом радозналости додирују свој нос, а каднито

та чункају и трљају. Мало дете више верује своје чулу пипања него ли очима својим, баш као и неверни Тома. Сикорски прича о својој Ђерчици, којој беше 11 месеца: „При чају показах јој познату кутију са бисквитом и затражих јој један. Отворих празну кутију, коју она посматраше, али се тим не задовољи, већ завлачаше руку у њу и тражаше по њој. Очи јој не беху довољне да се увери, како у кутији нема бисквита.“ (K. Groos, Spiele d. Menschen, p. 10).

Због ове потребе чулне радљивости, и школској деци је некадшито тешко да мирују рукама. Компјејре наводи као пример једну девојчицу, која је само под том погодбом хтела учити да чита, ако јој се допусти да може за то време пословати претима, да држи иглу, да пије итд.

Ова потреба играња са чулом такнућа наводи се чак и у одраслих. Многе госпође плету за време читања. Неки људи имају потребу да претима покрећу писаљку кад говоре. Многи се играју хлебом, градећи од њега лоптице. Амо долази и претурање бројаница у источних народа, а код Манџураца игра са лешницима у бројаницама. Па и ношење штапова (палица) је задовољство, које треба да утиче на живце такнућа. Порекло овог обичаја веома је старо; неки научници тврде да има томе трагова чак у преисторијском доба. Етнолошки музеји показују небројено мноштво разноликих штапова за ношење из свих крајева света. Прици сматрају као идеал ону државу у којој би могли рахат да шетају са палицама у руци. Из задовољства осећаја такнућа може се свести, донекле, и ова појава, што неки ђаци једва чекају тренутак да могадну носити штапове.

Сем руку, у деце су осетљива за надражаје чула такнућа и уста, нарочито пак усне и језик. Прајер прича како је једном тек рођеном детету метнуо у уста дршку од слонове кости, па је оно одмах отпочело да сипне кост, показујући знаке пријатног изненађења. Аутоматским покретима руку у мале деце, прети досневају случајно у уста, те изазивљу покрете сисања. О атле се развија хетимично сисање претију у неке деце, као и навика да и најразличније предмете трпају у уста. Дете осећа радост од додира, њему је задовољство да све додирне својим уснама: прете, мале и велике предмете, воће, кутије, и да тим вежба своје живце и мишиће. Нека лица задрже ову навик у чак и у доцнијем животу; многи људи осећају потребу да се играју претима, писаљком, увлаком око усана. Па и цушење своди се, у великој мери, на осећаје додира. Таква је и навика многих људи да узимају у уста сламке, лишће, гранчице итд. И гурмани уживају, донекле, у задовољењу чула такнућа. Тако п. пр. страст да се гутају остриге, своди се на задовољство, које оне изазивају својим лаким и меким клизањем у уста и низ ждрело.

Осећаји такнућа на осталим деловима тела такођер су узрок разноликим играма. Деца се п. пр. радо играју у меким душенима и перинама. Врло пријатни су осећаји такнућа у води, кад ударају лаки таласи; отуда задо-

вољство купања, које, истина, долази и услед задовољства кретања и пријатне температуре водине. Кад даме употребе лепезе, тада задовољство не долази само од хлађења, већ и од благог и лаког надражаја ваздушних таласа, који мило ударају у лице.

У многим старим и новим играма плеска се рукама или по ногама, у неким играма се пак прилично жестоко удара у задњи део тела. Таквих игара беше и у старих Јелина; очуван је један стих, у коме се узноси нека спартанска мома, која је могла у игри хиљаду пута да изврши овако ударање. (K. Groos, Spiele d. Menschen, p. 15).

Као сва чула, било виша било нижа, тако и чуло такнућа тражи задовољења и отуда поничу, као што видимо, многе игре и навике у деце и одраслих лица.

П. М. Илић

фебруарски репертоар у Народном Позоришту

Поред рецензија о појединим комадима у Народном Позоришту, веома је zgodно, или боље рећи веома је потребно, износити и прегледе месечних репертоара, јер се из њих најбоље види Управин рад, њени погледи на репертоар и њена позоришна политика. Кад би још Управа објављивала почетком сваког месеца и преглед прихода од представа у прошлом месецу, — овакви би реферати износили и јасну слику укуса Београдске публике, па биемо га, ако је оправдан, помагали код често тврдоглавих Управа, или, у противном случају, тражили пута и начина да се подигне и поправи. Без овога врло је тешко, а скоро и немогућно, одговорити тако постављеним захтевима, јер Управа не може ни од кога очекивати да посећује нпр. „Ловорику и просјачки штап“ или „Кућну капицу Д-ра Фауста“, да би се тек од прилике утврдило: каква је позоришна посета и да ли су ти комади још вазда онако омиљени као некада? Поред тога, из таквих месечних прегледа представа и прихода видело би се, може бити, шта је то што Управи смета да своје раније објављене погледе о позоришним пословима не може да остварује као што је желела (оправдано или неоправдано), и ко је узрок томе: да ли Управа, која мења своје мишљење, или публика, која Управу у томе не помаже? Укратко, такви би прегледи били од несумњиве користи по позориште, а ако би и за Управу били похвални, дошло би и заслужено поштовање, којег сада нема ни у најмање потребној мери.

*

Месец фебруар дао нам је 21 представу овим редом:

1. фебруара :	<i>Господин Алфонс.</i>
2. "	{ <i>Чина Томина колеба.</i>
	{ <i>Свооски лола.</i>
5. "	<i>Драгана.</i>
6. "	{ <i>Ревизор.</i>
	{ <i>Женски рај.</i>
8. "	<i>Фромон и Рислер.</i>
10. "	<i>Содом.</i>
12. "	<i>Јованчини сагови. Песваљаци.</i>

13. фебруара	{ <i>Пола вина пола воде. Младост Д. Обрадовића.</i>
	{ <i>Ловорика и просјачки штап.</i>
15. "	<i>Он. Обичан човек.</i>
17. "	<i>Не заборавља се. Загонетка. (Први пут).</i>
19. "	<i>Не заборавља се. Загонетка.</i>
20. "	{ <i>Маријана.</i>
	{ <i>Кућна капица Д-ра Фауста</i>
22. "	<i>Фрицхен. Тако ти је то у свету дете моје.</i>
24. "	<i>Нарцис.</i>
26. "	<i>Кириција Хеншел. (Први пут).</i>
27. "	{ <i>Флорентински шешир.</i>
	{ <i>Кириција Хеншел,</i>

Као што се види, давати су ови новитети: *Не заборавља се*, комедија у једном чину, од Жака Нормана, *Загонетка*, комад у два чина, од П. Хервијеа, и *Кириција Хеншел*, драма у пет чинова, од Герхарда Хауптмана. — Ни један од ових комада није прошао како би требало и како би могао, нити ће се одржати у репертоару. Интимност комада „*Не заборавља се*“ дискредитована је нескладном игром и непотребним повтовањем речитих места. Нешто тмело и незграпно вејало је из овога комадића, који је могао бити боље спремљен, а тим, допекле, и боље судбине. — Проблем у „*Загонетки*“, због рђаве игре, био је у публици одмах решен. Изгубивши на тај начин своју основну погодбу за одржавање гледалачке нажбе, — био је без тог јединог елемента који га иначе држи. Без те неизвесности, комад је изгубио скоро све, јер и она места у њему, која би остала као погледи једнога писца на брачни живот, више су духовита него ли дубока било по мислима било по моралу. По свему изгледа да ће „*Загонетка*“, овако изведена, још дуго почивати у позоришној архиви. — Није боље среће био ни трећи новитет, „*Кириција Хеншел*“. За развитак модерне немачке драме „*Кириција Хеншел*“ учинио је несумњивих услуга, јер и средина у којој се драма одиграва и оба главна лица, јаки а слабодушни Хеншел и „слаба“ а бездушна Хана, као типови беху дотле неопажени од немачких драматичара. Од тада је протекло прилично времена, те је и пут, указан Хауптманом, боље прокрчен и поузданије проведени, те нам Хауптман, поред оваквих новијих ствари, без мало, изгледа анахроничан.

Укратко, ни овога месеца (а то је збиља малер) Управа није имала среће у избору новитета. Још је чудноватије, што ти новитети, нарочито извођењем, не задоволише ни ширу ни најужу позоришну публику. Све ми се чини да нећу погрешити ако речем, да је сада и сама Управа дошла до оваквог уверења и за лично свој укуса, јер не да никаквих изгледа да ће ове новитете ускоро изводити, као што то (не знам већ по који пут) чини са она фамозна „*Два детета*“.

Српски репертоар дао је овога месеца свега две представе: једну дневну и једну вечерњу. Управа која се сва залагала (и то још „црно на бело“) за српски, па уз то још „класички“ српски репертоар — демантује се очигледно и то чак у доба када је оперета скинута с репертоара, те се нико не може на њу пожалити да смета што бољем извођењу српскога „комаћа“. Ко је сада узрок тој „неправди“ и том „самртном греху“? Зар је ово „материнска нега“ српских класика?

Пада у очи да је уторник, као позоришни дан, скоро сасвим прошао. Изгледа као да се публика договорила да тога дана не иде у позориште, јер је кућа, без изузетка,

сваког уторника празна. Зар Управа баш никако неће да потражи начина да тај дан поправи и подигне? Уторници су били: „Господин Алфонс“, „Фромон и Рислер“, „Он. — Обичан човек“ и „Фрицхен. — Тако ти је то у свету дете моје“. По избору комада рекли бисмо: за бољу публику, а по приходима: за најнемарицију публику. Ако је наша боља публика у исти мах и најнемариција, — има ли онда пута и начина да се и у ње пробуди јачи интерес? Ја знам да има. Зашто се нпр. поново не даје претплата само на уторник? Зашто се бежи са премијерама од тога дана? Зашто се циклус ђачких представа не скине са недеље (и без тога одлично), па се не покуша са по којим уторником, кад се већ зна да су ђаци и увече најмногобројнија публика? И тако даље...

У репертоару овога месеца изгледа нам да је Управа за љубав штампарске погрешке давала једне недеље као дневну представу Ечегарајеву „Маријану“ а увече „Кућну капицу Д-ра Фауста“. Или то можда није била штампарска погрешка?

Што се тиче поделе улога — и овај је месец рођени брат свих пређашњих. Веома је погрешно подељена „Загонетка“; подела „Нарциса“ изгледа као да је учињена по угледу на какву лутрију; у „Ловорици и просјачком штану“, и ако подела за овај комад баш ништа не значи, измучено је неколико добрих глумаца без икаква оправданог разлога. Поред тога, погрешно је штампано поред Грунда „тајни свештеник“ место „тајни саветник“. Као што види господин управник, има штампарских погрешака увек и свугде, али само није поштено и од њих правити ма какав капитал! — Улоге у старијим комадима никако се не препоручују, већ се остављају по првациној игри. Колико је то оправдано, доказује многа „наивка“ која у новим комадима врло срећно игра матере, или по какав љубавкоји је већ добро загазио у старце. Више, много више пажње у том погледу, ако се жели правилан развитак глумачких снага и успех о представама!

Овога су месеца певани и „Јованчини сватови.“ И ако су компетентни гледаоци веома незадовољни извођењем ове опере, за мене је нешто друго главније од овог неуспеха. И ако је Управа „мало по мало“ (како је говорила) одвраћала публику од оперете, од неког времена поново се прича да ће се, исто тако „мало по мало“, опет улазити у оперету. Ја у ово никако не верујем.*) Докле се год радило по каквом таквом начелу према оперети — било је потребно ћутати и очекивати успех или неуспех таквога рада. Чим се то почиње газити, да би се приступило оном што се пређе проклињало, ћутање је слабост а јаван рачун једини пут да се све изведе на чистину. Ова је Управа свршила с оперетом и свака реприза оперете исто је што и нова оперета. Оперета се дакле може давати (и ако јој је ова Управа полуцала „верглове“), али ће се „играти“ пред српском читалачком публиком.

На крају још само једну напомену.

Ако су јануар и фебруар ове године доста у дефициту од близу 5.000 динара према истим месецима прошле године — исправније је трпети и мањак, па се према фактичким приходима пружати, него ли усвајати оно што се некад анатемисало као издаја позоришног позива и дужности!

Р. Ј. Одавић

* Преварили смо се. Када је ово било сложено прочитамо у репертоару, да ће се у недељу, 4. априла о. г., повати „Лутка“.

Приповетке Светозара Ђоровића

— Ил. Ивачковић —

(СВРШКА)

Веселији су *Записци са Кисељака*. Ту врли живот око врела; шарена маса разноврсна света у примерној слози испија лековиту воду, цичи танко ћемане, чује се промукли тенор шабачког циге и ори песма пустога Николе. Па заједнички ручкови. И ту је шарено друштво: штедљиви Тодор са женом, који једе за тројицу, уображени гиздавац, који цитира Гетеа и одушевљава се за све што је страно, мирна девојка, која чита романе, и најзад суничави, нервозни Милош. И на општу радост свих гостију долази и „прослављени уметник“ Марко Станчић са својом „позоришном дружином“, т. ј. женом, да се, као обично, обрука на „великој представи“. А кроз то весело, можда нехотице подсмешљиво причање о кисељачком животу једнога врућег лета провлачи се неутошна историја јектичавог Милоша Стевовића, који живи чекајући смрт и знајући, како је близу крај, са тужним осећањем одбија чудновату, болешљиву љубав једнога сентименталног дјевојчета. Ђоровић је све те успомене пријатно, течно испричао. Међутим, то је чудновато: баш у овим и оваквим сасвим личним белешкама је Ђоровић, чија је умешност иначе посве субјективна, понајмање самоникао, најмање свој. Причање је — то се мора допустити — глатко и неуслишено, али све се некако губи у шаблонскоме, у сто пута поновљеном и с тога досадноме. Уз то му у овим „Записцима“ не полази увек за руком, да тачно одвоји важно (и зато за нас претенциозне читаоце интересно) од сасвим личнога, и одвећ субјективног, што за читалачку публику наравно не може бити од особито значаја. Упозоравам само на незгодан почетак „Записака са Кисељака“, а у *Записцима са села*, у којима уопште непријатно смета нека површна неразбраћеност, могао би се за то паћи још и који еклатантнији доказ. —

Но ја читам даље лепу књигу, која ми прича о Херцеговини и њезиној лепоти и њеним патњама, — која ми казује, како Србци тамо живи и животари, весели се и пати, воли и мрзи... *На води*, на тремој Неретви: широка река лагано мли међу обалама, које су обраде воденом трском и тополама дрвним; по води се љуљају црне сенке старих дрвета и високе трске; кроз подеране облаке и густо, уздрхтало лишће пробија сребрна светлост месечеве лонте и само се отегнути узвик старог рибара Тодора разлеже кроз мирну, свету ноћ. Можда се једне такве ноћи родио Спаситељ. У малој лађи три људске приљике. Риболов почиње: Тодор забада остве у мрачну воду, лепа Маре, жена му, утопила мреже својим обнаженим, облим рукама, а голобради, млади Митар крај ње се нашао у послу. Од једном им удари о чун нешто црно, мекано: људска лешина. Утопљена Аница Гргурова, коју муж баца у мутну Неретву, јер је ухватио, како се с другим љуби. Извукше је на обалу, и Тодор оде по мотку да је, јадницу, закопају. Маре и Митар остадоше сами с мртвом Аницом. Она је млада и лепа, а ол је леп

и млад. Око њих је све укочено и мирно. Само је месец јаче засијао кроз грање: Неретва је потмуло хујила, вода је ширила влажни мирис свој, а они су крај деша неверне жене славили тријумф љубави. — Све ту одише свагом и страшћу, животом и љубављу, и Светозар Ђоровић је ту са песничком топлином, мирном сигурношћу самосвесног сликара-приповедача и меканом, дубоком пластичном изнео један тренутак измученог живота пригушеног страсних људи, који се очајно и без обзира на уздигнути прет конвенционалног морала боре за заслужену срећу своју.

И онда једна пролична, нешто пакосна скица о лукавом попу планиског села Ходова, а *Попу Тандркалу*, који од младости има у испребијаним леђима барометар, те увек двадесет и четири сата унапред зна, када ће киша. Па ту се онда држи молепствије за кишу, литија иде на брег и најдаље након два дана је благодатна киша ту. Само једном није упалило доброме попу: место кише пао је снег. Но и то је, уверава попа своје зачуђено стадо, само с тога, што су лакоумислени парохијани пропустили да пре молепствија напуне медом и маслом обле ћупове свога духовног оца. — Овде ћу узгред приметити ово: познато ми је од прилике све, што је Свет. Ђоровић у задњим годинама написао, али нисам у његовим причама и сликама наишао ни на једног симпатичног, ваљаног свештеника. Један гули, други вара, трећи заглављује народ, четврти пузи пред владиком и владом, а пети, најзад, није као суиђер. Није ни у овој књизи друкчије: поп Тандркало обмањује наивне сељаке, тргује са молитвама, делећи их на молитве од форинтаче, пет и два гроша; поп Тодор у „Записцима са села“ кује у звезде покварену бабетину, надајући се да ће оставити цркви коју хиљаду; доцније пак грди на сав мах, јер је оставила само сто форинти; а поп Глигор, опет, побесни, када се и од њега затражи да потпомогне једно голо и гладно сироче. Дакле: или су сви попови у Херцеговини бездушници, глупаци и цијанице, или Ђоровић — као већина новијих нам приповедача (Јанко Веселиновић је изузетак) — не мари за свештенство, те га намерно одрђује. Терциш поп датум. Но то сам тек припадом споменуо, јер Ђоровићева очевидна антипатија према свештенству није, разуме се, кадра да смањи литерарну вредност његових радова, али им свакако не може ни подићи моралну цену.

И једна суморна, неутешна прича завршује ову другу књигу Ђоровићевих приповедача: *Чудо*. Умро сиромашни касацин Митар и остаде иза њега једно слабачко дете без хлеба и хаљина, усред зиче и зиме. Ристо Галама, који се, немајући својих, бави једино о туђим пословима, заузео се за тог несрећног црва, хтео га сместити код којег газде или бар прикупити нешто новаца за њ, али није успео: дебели, елегматични газда Аћим га шаље поп-Глигору, овај опет богатоме Васу Мргодићу, јер то, вели, није његови послови, а Васо га упути црквеном тотору, који, на послетку, реши да се сутрадан, у недељу, носи тасић за јадно сироче. А дотле нека се онако полумртво притрпи у леденој соби, без јела и одећа, када је већ толико зебло и гладовало. И сутрадан се окупише газде на јутрењу, сви обучени у топло, чојано одело и огрнути тешким ћурковима.

— Људи, ова зима баш жестока, — поче први газда Аћим зијевајући. — Овакога мрза не памтим одавно.

— Нека, нека, — дочека газда Алекса живо. — Ја волим жешћу зиму... Ако је зима жестока, биће и година родна. Без мразова рода нема.

— И нема богме, — уплете се газда Васо. — Још да хоће и снијег ударити, па ето згоде!... А мени је и 'нако милије, кад је вријеме оштрије. Затворим се, брате, у собу, упалим фунур, па слушам како хукће и праска, к'о за инад вјетру што напољу пуца и цичи. Ђенота једна!

Док дотрча грлати Ристо, сав бесан и љут: умрло дете.

— Може бит' да се и смрзло, ама је, бели, дуна излетила из њега... И данас ето опет белаја мени на врат, да га сахрањујемо, земља му кости измећала!

Газда Алекса баца испушен цигар и заглади бркове.

— Е, то је баш једно чудо, — рече. — Јуче сахранили оца, а данас дијете... Да се смрзло, то нико не може вјероват', јер опет није така студен да се људи мрзну. То је њему отац био драг, па га није могло преживјети... Умрло од жалости... А то је баш чудо, јер се у данашњи земај најмање од жалости умире...“

Дубока, заједљива и сува пропија је то. У првој причи Ђоровићеве збирке мирисе цвеће, ромори поток и цветају воћке, а тежак уздах и подругљив осмех је задњи листак њен... Њезин је писац снажан песник, који зна шта хоће, и дозрео приповедач несумњива дара, који живот узима онако какав је, са свом његовом лепотом и свима патњама. И он нам о томе животу прича лено, са осмехом на уснама или сузом у оку, и мирном отвореношћу једног кроничара у мањим и овећим приповеткама, које су пуне јакних, оштро запажених реалистичких моментата и — ма да су већином без правога, логички и драмским развијањем изведеног садржаја — занимљиво с том својом кроничарском искреношћу. И баш најбоље, најсуптилније међу њима су малени, уметнички заокружени акварели, у којима, срећом, нема нешто скривених, грубо романтичних догађаја, али ни досадних апстракција без крви и краја. У еротизи је Ђоровић несумњиво најјачи. Ту је он потпуно свој, те му испод руке излазе лепушкасте, фино израђене слике, а тонде и несвесно богате као прва љубав здраве девојке. Он ту све уме да доведе у потпуни склад: и расположење својих особа и слику слободне природе, а иза свега тог као да видите цветне ил' снежне кршеве Херцегове земље. Хумореска му је, опет, најслабија страна, јер су у свакој уметнички савршеној шаљивој причи необично потребни снажно, оштро поентирање и ванредна концентрација, а тога у Ђоровића редовно нема. Поред тога он у својим — доста малобројним — шалама ствара ситуације и особе, код којих се на први поглед може (и мора) приметити да су једино зато створени да нас пошто по то насмеју, а то, разуме се, као свака одвишна јасна тенденција и свако о већ провидљиво техничко средство, веома приметно ремети целокупан утисак саме приповетке. Међутим, и ова друга свеска Ђоровићевих прича је, у главном, књига једног симпатичног човека и самосвесног уметника који познаје своје особе и њихов живот, радује се њихову добру, а слабости им и погрешке схваћа и разумевајући их опрашта, — дело једне сазреле и здраве личности, у којој има много јакога смисла за живот и срећу, за љубав и страст.

* Пешадијски поручник Живко Станисављевић јавља да је дао у штампу и другу књигу дела „Упут за обуку пешадије за рат“. Овај део намењен је нижим официрима, а у њему је изнесено искуство из прошлих ратова. Цена ће бити до 80 пара дни. Претплату слати преводнику (Ваљево). —

* Димитрије В. Милић, пеш. капетан II класе (Крагујевац) превео је и дао у штампу дело ђенерал-мајора Разнера Фрајхера од Лихтенштерна „Моћ представе у рату и њен значај за мирнодобеску обуку“. Књига ће бити од пет штампаних табака, имаће две скице, а коштаће 80 пара дни. Претплату слати преводнику. —

* Глиша Марковић, мајор у пензији, спремно је за штампу свој „Мали Дневник. Успомене на службу у Куршумлији и Прокупљу 1878—79 године.“ Садржина је: На стражи по пустом Арнаутлуку. — Напад Арнаута на Куршумлију 6. и 7. априла 1879. год. — Брањоци. — Борба и одступање Арнаута. — Муниција са цамијом изгорела. — Рањенике запалили. — Ко је одговоран за нануштање Куршумлије? — На Преполцу. — Књига ће изићи до 6 штампаних табака, цена 60 пара дни. — Поруџбине прима писац (Београд, улица Краља Александра, 82.). —

* Мих. М. Станојевић, учитељ и уредник „Учитеља“, јавља да његов превод Гетеова „Reinesse Fuchs“ („Тета Лија“) није могао до сада изићи, али ће за најкраће време бити довршен и разаслат претплатницима.

* Д-р Драг. Аранђеловић, доцент Српског Университета, превео је и штампао дело д-ра Павла Шилхаса „Идеали и идеализам у праву“. У овом су делу изложене мисли и захтеви ради унапређења правосуђа и судијског staleжа. Књизи је цена 1 динар. —

* М. Мајнер и Ж. Томић, професори у Крагујевачкој Гимназији, превели су с француског језика дело Лабулеја: „Краљ Јацинт“. Књига се штампа у Крагујевачкој штампарији „Вук Караџић“, а биће готова крајем овог месеца. Цена 1.50 дни. —

* Изашао је: „Омладински Гласник“ година II, свезак за март са овом садржином: В: Писма о омладини; Н. Карлић: Сионалис; В. С.: Срп. школа и Назарени; Т. Р. Масарик: Афоризми о политичким странкама; Омлад. Преглед; Народно образовање; Оцене и прикази; Разно; Изјаве. Излази месечно. Цена за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину, Црну Гору 5 К.; за учитеље и ђаке 4 К.; за Србију и остале земље 6 франака; за учитеље и ђаке 5 фр. Адр.: „Omlad. Glasnik“, Wien, VIII, Skodag, 16.

* Из LXVIII. „Гласа Срп. Краљ. Академије“ засебно је одштампана расправа проф. Ј. Живановића „Сложене ријечи у српском језику“, В. 8°, стр. 175 — 207.

* Проф. Јован Живојновић штампао је у Новом Саду (штампарија Браће М. Поповића): „За спомен стогодишњице од смрти Фридриха Шилера. Одломци из Валентина“. В. 8°, стр. 40. Цена 60 п. — Прештампано из Летописа Матице Српске. —

* Иван Васи-Поповић превео је и латиницом штампао дело Вещјамина Калаја „Угарска на граници истока и запада“. 8°, стр. 79. Цена 80 хелера. —

* Професор Јанко Лукић штампао је свој полемични списе „Обмане и незнање Владимира Малине“. Штампарија Д. Димитријевића, в. 8°, стр. 59. —

* Миливој Мандић, општински бележник у Јаску, штампао је свој овогодишњи говор о Св. Сави „О нашим привредним приликама“. Књижица је штампана у Руми, а има 42 стране. —

* Милаш Савић, секретар Матице Српске, објавио је у књизи „Одеудни тренутци“ пет позоришних игара у по једном чину („На станици“, „Игра ватром“, „Амајлија“, „Меланција“, „Ђурђевићи“). Књига је у 8°, а има 92 стр. —

* Изашао је 2. овогодишњи свезак Летописа Матице Српске с овом садржином: 1. Одломци из Шилерова „Валентина“, превео Јован Живојновић; 2. Живот и обичаји Арбанаса, саставио војвода Марко Миланов-Поповић-Дрекаловић; 3. Кад је и од кога је Стјепан Вукчић добио титулу „Херцег од Св. Саве“? написао Алекса Ивић; 4. Књижевност (Оцене, Прикази, Белешке). —

* За издања Матице Српске нису примљени понуђени рукописи: превод драме А. С. Грибоједова „Горе отъ ума“, „Панто Цемов Дегебић“ и „Јунак наших дана“. Примљено је дело Димитрија Руварца „Донува к чланку Апологија Лукијана“. На оцену је дат рукопис „О приповедној уметности“. —

* Министарство Војно обратило се општини града Београда са молбом да се у Калемегданској алеји више Саве одреди место на ком ће се подићи споменик српским борцима из ратова за ослобођење и независност. —

* У Краљову је изашла књига „Познавање робе за трговце, трговачке помоћнике и ученике недељно-празничне трговачке школе. Написао Ј. В. Ертл, превео Васа Танашић“. Књига је у величини 8°, има 186 стр., а цена је 2 динара. —

* Јован Кнежевић, професор Учитељске школе у Пакрацу, јавља да ће штампати у 10 свезака (са илустрацијама) педагошко дело „Дете“. Садржина ће бити: 1. Увод; 2. Дете у развијању или ембрионално дете; 3. Поворођење; 4. Дете и његова драж; 5. Растење и пропорција; 6. Сметње у развијању; 7. Нормално развијање; 8. Мерење деце; 9. Неговање и храњење детета; 10. Неговање зуба; 11. Рад чула опипа; 12 Рад чула вида; 13. Рад чула слуха; 14. Рад чула куца; 15. Рад чула мириса; 16. Органички осећаји; 17. Мишићни осећаји; 18. Опажај с представама; 19. Памћење; 20. Уображење или фантазија; 21. Појам, пресуда и закључак; 22. Самосвест или представа „ја“; 23. Осећајни рад; 24. Рад воље; 25. Говор; 26. Дете уметник. — Цена је сваком свеску 70 потура. Претплату слати писцу. —

* У Земуну је почео излазити нов књижевни лист „Ловорика“. Власник је Славко Јанковић, а главни уредник Љубиша Валић. „Ловорика“ излази двапут месечно, а годишња је претплата 12 круна.

* На Цетињу је почео излазити „Учитељски Лист“. Уређују га Цетињски учитељи. Лист излази крајем сваког месеца, на великом табаку, а годишња му је цена за иностранство 4 круне. Претплата се шаље: Андрији Матићу, учитељу (Цетиње).

* У 2. свеску италијанског књижевног листа „Nuova Rassegna“ објављена је, у преводу д-ра В. Лозовине, Прерадовићева песма „Путник“ („Il Pellegrino“). — Преведена је и студија М. Марјановића о Шенои „Двадесет година хрватске литературе“. Преводилац је В. Митровић. — Госпођица Умберта Гриџини објавила је у овом свеску свој одлични превод Нушићеве приповетке „Надгробно слово“ (L'elogio funebre). До данас није било ни једнога свеска овога листа у којему не би било допета одличних превода госпођице Гриџини из српске књижевности. — Поред ових превода објавио је Орно Богвић (Шибеник) и своја два препева наших народних песама „Вода тече и протиче...“ и „Л'јена ти је у Алаге луба...“

* У Пећи, 23. јануара о. г. — како нам јавља један пријатељ — преминуо је тамошњи трговац Никола Марковић. Био је човек писмен, вредан, имао је и деце — али их смрт покоси. На самрти се сетио тај честити Србин друге српске деце и оставио је 100 дуката, да се оснује фонд за помагање сиротих ђака у Пећи, некадашњој столици српских патријарха. Осим тога приложио је знатан прилог, да се тамо, поред патријаршијске цркве, сагради нов, леп звоник, за углед другим црквама. Наш народ у Старој Србији стекао је једног добротвора више, а све остало Српство, тим његовим чином, може се уверити да онде још није изгубљено, него да још живи, јача и напредује.

* Према завештању † арх. Н. Дучића да Академија из прихода његова књижевног фонда сваке године награђује расправу, или монографију, или цело дело из српске историје (политичке, војничке и црквене); а може и из српске филологије, географије и етнографије у опште (садржина списа не може бити политичке природе), а на основу правила о овој задужбини, одбор који њиме рукује расписује овај стечај за награду најбољег списа. 1. Ове године наградиће се најбољи спис из области наука обухваћених првом групом, тј. из српске историје, политичке или војничке или црквене. 2. Величина је награде за ову годину осам стотина (800) динара у сребру. 3. Спис треба да изнесе најмање шест штампаних табака средње осмине. — Награђени спис је својина пишчева, али се мора штампати у оном облику, у ком га одбор за награду буде одобрио, и у оноликом броју примерака, колико најмање одбор буде одредио. Писцу ће се награда издати кад поднесе Академији 50 штампаних примерака награђеног списа. 5. На натписном листу награђеног списа стајаће „Наградила задужбина арх. Нић. Дучића“, а испод тога слика завештаочева. — 6. Писци који желе да им спис буде награђен из овог фонда треба да их пошаљу Српској Краљевској Академији најдаље до краја децембра ове године. — 7. Списи се могу слати и под пишчевим именом и без тога; у овом другом случају писац је дужан ставити знак на спису и иети такав на завоју затвореног писма у коме ће бити име његово. — 8. Штампани списи не могу се подносити за награду.

Свеска 90. Мала Библиотека. Број XXIV, година VI, 1904. Еврипид: *Алеста*. Прерадио Ж. Риволе, превео Р. Ј. Одавић. Цијена 30 потура (40 пара дин.).

У Мостару, 1904. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 10×15 см., стр. 68. —

Narodna Zastava ujedinjenih Hrvata i Srba. Izdavaatelj: Cavtatsko i Konavosko Bratstvo. 5.000 primjeraka. Sadržaj: Slika „Narodne Zastave“ ujedinjenih Hrvata i Srba; 2. Statut društva „Hrvatski i Srpski Narodni Dom“ u Cavtatu; 3. Imenik prvih članova; 4. Svečano zasadjenje narodne zastave na „Mačkovu Kamenu“, na brdu ismedju Cavtata i Konavala; 5. Molba rodoljubima. — Dubrovnik, Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića, 1905. — 18×27 см.; стр. 36. —

Деоба науке о праву. Др. Војислав В. Рашкић. Цена пола динара. У Београду, Нова Електрична Штампарија — Дубровачка ул. бр. 39, 1904. 15·5×23 см., стр. 47.

Iz zemlje bespravlja i demoralizacije. Jedna borba. Dr. Potočnjak — grof Khuen Hedervary 1887—1904. Cijena 5 kruna. Dobiva se kod pisca. Rijeka, Štamparija Riječke Dioničke Tiskare. Sopstvena naklada, 1904. — 15×23·5 см., стр. 400.

Milan Begović.: *Život za cara*. Zadar, 1904. Isdanje „Hrvtske Knjižarnice“. 17×25 см., 28. стр. Цијена 80 пара.

Prizanteme. Božo Lovrić (1902—1903). Naknada: Hrvatske učeće omladine u Splitu. 1904. — 19×17 см., 140 стр.

Књиге за народ. Издаје Матица Српска из задужбине Петра Кољевића. Свеска 112. — Из књига староставних. III. *Војислав Травуњанин*, од Стевана Сремца. У Новом Саду. Издање Матице Српске. 1905. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића, у Новом Саду. 11×19 см., 61 стр. Претплата на сва годишња издања Матицина (без Календара) 4 кр., у иноземству 6 круна.

О нашим народним тканинама и рукотворинама. Написала Савка Дра Ј. Суботића. У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића, 1904. Претшампано из „Летописа Матице Српске“ — 17·3×26 см., 95 стр.

Издање Главног Савеза Српских Земљорадничких Задруга. Свеска тридесет осма. *Слике из задружног живота*. I руковет. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1905. — 16×23·5 см., 95 стр. Цена 0·50 дин. —

Св. 91. Мала Библиотека. Уредник: Ристо Кисић. Власник: издавачка књижарница Пахера и Кисића. Број 1, година VII, 1905. Драгутин Ј. Илић: *Приповетке*. Свеска I. Цијена 30 потура — (40 пара дин.). У Мостару, 1905. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 10×15 см., 82 стр.

Св. 92. Мала Библиотека. Уредник Ристо Кисић. Власник: издавачка књижарница Пахера и Кисића. Број 2, година VII, 1905. Јеремија Обрад. Караџић: *Српске народне приповетке*. Цијена 30 потура (40 пара дин.). У Мостару, 1905. Штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 10×15 см., 76 стр. —

107. издање Задужбине Илије М. Коларца 107. *Научни дух и научни метод*. Написао Луј Фавр, директор „Библиотеке метода у експерименталним наукама“. Превео Милан Шевич. Београд, Штампарија Светозара Николића (Обилићев Венац бр. 2), 1905. Цена 50 пара. 12×18·5 см., 83 стр.

Г. Баласчев: *Неиздати турски документи о српском устанку 1805. и 1813*. Из „Српског Књижевног

Гласника“ (Књ. XIV). Београд, штампарија Св. Николића, Обилићев Венац бр. 2. 1905. — 15×23,5 см., 33 стр.

Србија у новим приликама. Написао Стеван Радосављевић Бдин. Цена 20 потура или 20 п. д. У Новом Саду. Штампарија Деоичарског Друштва Враника, 1905. 14×20 см., 53 стр. —

Стеван Радосављевић-Бдин: *Потпуни слом наше националне политике.* Цена: пола динара или педесет потура. Београд, штампарија „Талетова“, Краља Петра улица бр. 9., 1904. — 16×25 см., 48 стр.

Први конгрес српских лекара и природњака, под највишом заштитом Његовог Величанства Краља Петра I, у Београду, 5, 6 и 7 септембра 1904 године: *Терапија шарлаха Мозеровим серумом*, од Д-ра Платона Пашакостоулоса. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије, 1905. — 15×24 см., 11 стр.

Први конгрес српских лекара и природњака... *О хиџијенском прегледу ивијаће воде*, од д-ра Драг. Петковића, директора Пасторовог Завода у Нишу. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1905. — 15×24 см., 24 стр. —

Претплатницима и читаоцима Нове Искре

Овим бројем завршује се прва четврт ове године.

За нама је пуних 6 година тешког и незахвалног посла, али који нам добру вољу још није убио. И ако смо се у току шесте године озбиљно решавали да престанемо са „Новом Искром“, и ако смо почели веровати да је она још вазда само луксус за српске читаоце, — „Нова Искра“ била је јача од нас!

Седмом годином уђосмо у старе невоље, али нас вазда држи нада, да ће, можда, сад, ове седме године, ипак бити боље, јер је „Нова Искра“ својим шестогодишњим излажењем јасно показала да је озбиљан и поверења заслужан лист. Није она какво ново подузеће, да би претплатници могли сумњати у његово одржање. Своје обвезе према претплатницима вршила је она увек тачно, али, на жалост, не и претплатници према њој!

И опет вечито нова и увек стара песма о претплатницима! Али — искуство је најбољи учитељ. Многи неплатници „Нове Искре“ знају врло добро да смо своја оправдања потраживања ипак наплатили, — а онима, који још немадоше искуства о том, мирно велимо: не одужите ли се и „Новој Искри“ и својој савести, доћи ће ред и на Вас. Тешко је било почети, а сада је већ према сваком неплатнику најозбиљније примењујемо.

Претплатници који су добили опомену за дуг, нека је сматрају као последњу, јер су наше књиге најисправније и законски вођене, — а наплата је, у таквом случају, врло лака.

Обраћајући се пријатељима једине српске илустрације, молимо их да у кругу свом препоруче наш лист. Претплата је означена на челу листа, а најбоље је претплатити се код пошта или претплату послати поштанском упутницом.

Овогодишње дужнице молимо да нам претплату одмах шаљу.

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

Прије сахране, од Свет. Коровића.
И само је небо, песма Борског.
Хајдук-Вељко, с нарочитим погледом на народну појезвију о њему, од Ср. Ј. Ст. (наставиће се).
Поклич, песма Димитрија Х. Микића.
Његова љубав, од Милоша П. Ђирковића (свршиће се).
Љубавне лествице, серенада (Théophile Gautier), превела Nell.
О значају науке о свету, популарно космографско предавање професора М. Ј. Андоновића (свршиће се).
Срећа (из збирке „Фантом“), песма Р. Ј. Одавића.
Казна, написала Е. Неера (наставиће се).
Miserege, песма Симе Пандуровића.

Листићи: Стара идилла, Карел де Ветер, с чешког превела К. — Ружница, од Влад. С. — Половна похода, од Вел. Ј. Рајића. — ?, од Д. Пандуровића.

* * * песма М. П.

† Жил Вери, превео В.

Уз наше слике.

Хроника: (Наука, Уметност, Књижевност, Разно, Библиографија).

СЛИКЕ: Поточара. — Владимир Матијевић. — Стара кућа у Нишу. — Фрањо Левстик. — Испосничке пећине код Манастира Горњака. — Славонска идилла. — Светитељ. — Бог дао, Бог узео! — У атељу. — † Жил Вери.